

**2022-2023-O'QUV YILIDA O'RTA
TA'LIM MAKTABLARINING 9-SINF
O'QUVCHILAR UCHUN TARIX FANIDAN
MUSTAQIL SHUG'ULLANISH UCHUN**

IMTIHON JAVOBLARI

2023

ESLATIB O'TAMIZ, MAZKUR JAVOBLAR SIZNI VAQTINGIZNI TEJASHGA VA I
MTIHONLARGAESA KO'PROQ TAYYORLANISH UCHUN YORDAM BERADI.
IMTIHON JAVOBLARINI TIJORIY MAQSADLARDA FOYDALANISH MUMKIN EMAS.
VAQTNI QO'LDAN BOY BERMANG, TAYYORGARLIKNI HOZIRDAN BOSHLANG!

@USTOZ

9-SINF TARIX FANIDAN IMTIHON JAVOBLARI

2022-2023-o‘quv yili uchun

1- BILET

1. G‘arbiy Turk va Sharqiy Turk xoqonligini o‘zaro taqqoslang.

Sharqiy Turk xoqonligi. O‘rta Osiyoning Turk xoqonligi tarkibida bo‘lishi o‘sha davr davlatchilik tarixi, ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayot uchun muhim ahamiyatga ega bo‘ldi. Avvalo, Turk xoqonligi juda katta hududlardagi turkiy qabilalarning birlashuvi va jipslashuviga keng imkoniyatlar yaratib, O‘rta Osiyodagi ayrim turkiy xalqlar shakllanishiga asos soldi. Yana bir ahamiyatli tomoni shundaki, avval Turk xoqonligi, keyin esa G‘arbiy turk xoqonligining qudratli va ko‘chmanchilarga xos shiddatli harbiy tashkiloti, Sug‘diylarning bevosita aralashuvi tufayli olib borgan diplomatik siyosati Xitoy, Vizantiya va Eronning O‘rta Osiyo ilk o‘rta asrlar davri xalqlari va elatlariga nisbatan olib borayotgan tajovuzkorlik siyosati yo‘liga mustahkam to‘siq qo‘ydi.

Bepoyon dasht va cho‘l hududlarida, serhosil va sersuv vohalarda tashkil topgan ulkan davlat birlashmalari kattagina hududlardagi shaharlar, hunarmandchilik, madaniyat, savdo-sotiq va o‘zaro aloqalarning rivojlanishi uchun keng imkoniyatlar ochib berdi. Masalaning yana bir eng muhim tomoni shundaki, Turk xoqonligi mavjudligi davr - ko‘chmanchilar madaniyati insoniyat sivilizatsiyasining o‘z yo‘nalishi va jihatlariga ega bo‘lgan o‘ziga xos va betakror tarmog‘i bo‘lib, o‘troq aholi madaniyati bilan aralashib, uyg‘unlashgan madaniyat paydo bo‘lishi davri bo‘ldi.

G‘arbiy Turk xoqonligi. 563-567 yillar davomida Istami yabg‘u qo‘shinlari eftaliylar davlatiga ketma-ket zarbalar berib uning hududlarini, ya’ni hozirgi O‘rta Osiyo va Kaspiy dengizigacha bo‘lgan erlarni egallahsga muvaffaq bo‘ladi. Buning oqibatida Eftaliylar davlati qulaydi. Turk xoqonligi O‘rta Osiyo erlarini ishg‘ol etgach, uning hududlari bevosita Eron chegarasiga tutashadi. Dastlab xoqonlik Eron bilan yaxshi qo‘shnichilik, savdo-sotiq aloqalarini o‘rnatishga intiladi. Eron shohi Xusrav 1 Anushirvonga turk malikasi uzatiladi, Eronga elchilar yuboriladi. Biroq Turk xoqonining Eronga ikki bor yuborgan elchilari faoliyati muvaffiyatsiz chiqqach,

Eronning turklar bilan murosaga bormasligi, uning qat’iy dushmanligi ro‘yirost ma’lum bo‘ladi. Buning boisi Eron shohining O‘rta Osiyo hududlariga da’vogarligida edi. Bu esa, shubhasiz, bir necha bor xoqonlikning Eron bilan urushlar olib borishiga sabab bo‘ladi. Istami qo‘shiqlari Eron shohi Xisrav I ni engadi, Eron shohlari Turk xoqonligiga 400 ming Vizantiya tillasi hajmida tovon to‘lash majburiyatini olishga majbur bo‘ladi. Mug‘anxon va uning avlodlari g‘arbda Qora dengizgacha bo‘lgan hududlarni zabit etib o‘zlariga bo‘ysundiradilar. Turk xoqonligi 568-569 yillarda o‘sha davrning qudratli davlati-Vizantiya bilan iqtisodiy va savdo-sotiq aloqalarini o‘rnatishga intilib, so‘g‘d savdogari Maniak boshchiligidagi elchilarni u erga yuboradi. Elchilar imperator Yustinian II qabulida bo‘ladi. Shundan so‘ng Vizantiyannig Zemarx boshliq elchilari xoqonlik davlatiga keladi. Bu esa shu davlatlar o‘rtasida o‘zaro ishonch va savdo-tijorat munosabatlarini o‘rnatishda muhim ahamiyat kasb etgan deyishga asos beradi.

Turk hoqonligida boshqaruv tartiblari haqida gap borganda shuni ta’kidlash kerakki, Turk hoqonlari O‘rta Osiyo hududlariga hukmronlik qilsa-da, biroq o‘zlar bu hududga ko‘chib kelmadilar. Ular Ettisuv va boshqa hududlardagi markaziy qarorgohlarida qolib, bo‘ysungan hududlarni mahalliy hukmdorlar orqali boshqarib, ularidan olinadigan soliq-o‘lponlar va to‘lovlardan kifoyalanganlar. Bundan ko‘rinadiki, Turk xoqonligi davrida bu hududdagi

Barcha fandan imtihon javoblarini yuklab olish uchun telegram kanalimizga obuna bo‘ling!

mavjud mahalliy davlat tuzilmalari, ularning boshqaruv tizimlari saqlanib, ichki siyosat bobidagi mustaqil faoliyatlar davom etgan. Xoqonlik istisno hollardagina o'lkaning ijtimoiy-siyosiy hayotiga aralashardi. Bu narsa ko'proq tashqi siyosat, xalqaro savdo-sotiq masalalariga daxl etardi. Xitoy manbalarida ta'kidlanganidek, Zarafshon, Amudaryo va Qashqadaryo vohalarida bu davrda 9 ta mustaqil hokimlik-davlatlar mavjud bo'lgan: Samarqand, [Ishtixon](#), Maymurg', Kesh, Nahshab, Kushon, Buxoro, Amul va Andxoy shular jumlasidandir. Ayniqsa Samarqand, Buxoro, Xorazm va Choch (Toshkent) hokimliklari o'zlariga ancha mustqil bo'lganlar.

2. Muhammad Shayboniyxonning O'rta Osiyo tarixida tutgan o'rni haqida fikr bildiring.

Muhammad Shayboniy (1451-yil - 1510-yill2-dekabr, Marv)— taniqli o'zbek shoiri, davlat arbobi, o'zbekxonlar sulolasining asoschisi, „hazrati imomuz-zamon xalifatur-rahmon“ (zamona imomi va xalifasi) unvoniga erishgan. Muhammad Shayboniy Shayboniylar deb ataluvchi yirik sulolaning asoschisidir. Muhammad Shayboniy Abulxayrxonning nabirasi, Shohbudog' sultonning o'g'li. Abulxayrxon unga „Shohbaxt“ deb laqab qo'ygan. Otasining erta vafotidan so'ng, bobosining qaramog'ida qolgan Sulton Muxammad Shaybon Boyshayx otalig'ida voyaga yetgan.U 15-asr 80-yillarda Abulxayrxon vafotidan so'ng Dashti Qipchoqning asosiy hududida o'z hukmronligini o'rnatmoqchi bo'lgan. Shayboniy 1490-yillardan o'zaro kurashlar va ichki nizolar tufayli tobora zaiflashib borayotgan Temuriylar hududi bo'lgan Movarounnaxrda ham o'z hukmronligini o'rnatish uchun harakat boshlagan. 15-asr oxiri— 16-asr boshlarida Movarounnahrga qilgan yurishlari natijasida hokimiyat boshqaruvi uning qo'liga o'tgan. Shayboniy Turkistonning Sig'noq, Sabron, Yassi shaharlarini ham o'z qo'l ostiga kiritgan. 1504-yil Hisor, Qunduz, Badaxshon, Balx, 1505-yilda Xorazrn, 1507-yilda Hirot ham Shayboniy qo'l ostiga o'tgan. Keyinroq Eronning Mashhad va Tuye shaharlarini ham egallagan. 1510-yilda Marv yaqinidagi Mahmudobod qishlog'ida Eronshohi Ismoil I Safaviyning 12 ming kishilik askari bilan Shayboniy qo'shini o'rtasidagi jangda lining qo'shinlari mag'lubiyatga uchragan va shahrining o'zi ham halok bo'lgan. Uning boshsiz tanasi Samarqanddagi Baland Sufaga dafn qilingan. Baland Sufa Registon maydonida Tillakori va Sherdor madrasalari o'rtasidagi burchakda joylashgan bo'lib, bu yerga keyinchalik boshqa shayboniylar ham dafn etilgan.

3. "Begar" atamasiga izoh bering.

Begar – Mehnat majburiyati aholining ishlab berishi

2- BILET

1. G'arbiy va Sharqiy Rim imperiyasi o'rtasidagi farqli hamda o'xhash jihatlarni taqqoslang.

2. Doro I ning dunyo tarixida tutgan o'rni haqida fikr bildiring.

Doro I (mil.avv. 522-486 yillar) podsholigining dastlabki yillarida Bobil, Misr, Elam, Turon va boshqa mamlakatlarda boshlangan qo'zg'olonlarni shal-qatsizlik bilan bostiradi. Doro I itoat ettirilgan mamlakatlarda biroz osoyishtalik o'matgach, bn-qator islohotlar o'tkazishga kirishadi. U mamlakatni 20 ta satraplikka — viloyatga bo'lib, ularning har biriga alohida noib tayinlaydi. Mamlakat viloyatlari o'rtasidagi aloqalarni yaxshilash uchun tosh yotqizilgan nshoh yo'llari" qurilgan. Bu yo'llar Pasargadadan mamlakatning turli burchaklariga tarmoqlanib ketgan edi, yo'llarda, bekatlar, karvonsaroylar, korizlar qurilib, ularni otliq soqchilar qo'riqlab turgan. Erondan tashqaridagi tobe mamlakatlardan xiroj solig'i -undirilgan. Doro I Misr, Milet, Bobil, Elam, Turon va boshqa joylarda ko'tarilgan isyonlarni shafqatsizlik bilan bostirgan va isyonchilarni jazolagan. Doro I podsholigining so'nggi yillarida eroniylar

Frakiya va Makedoniyanı bosib olganlar, Yunonistondagi Alma va Sparta eroniylarga qattiq qarshilik ko'rsatgan. Sharqda eroniylar Hind daryosining o'rta va quyi oqimidagi yerlarni bosib olganlar. Miloddan avvalgi 486- yili Misrda eroniylarga qarshi qo'zg'olon boshlanadi. Doro I qo'zg'oltonni bostirishga ulgurmay

miloddan avvalgi 486- yili 64 yoshida vafot etadi. Doro I vafot etgach, taxtga uning o'g'li Kserks o'tiradi.U Eronda miloddan avvalgi 486-yildan miloddan avvalgi 465- yilgacha podsholik qilgan.

3. “Vaqf” atamasiga izoh bering.

Vaqf – Masjid, madrasa va maqbaralarga tegishli yer-mulk

3- BILET

1. Davan davlati hamda Qang‘ davlatini o‘zaro taqqoslang.

Farg‘ona vodiysining qadimgi davr tarixi yetarli darajada o‘rganilmagan. Tarixiy yozma manbalarda ham bu haqida deyarlli hech qanday ma'lumotlar uchramaydi. Faqat Xitoy manbalarida ba’zi bir qisqa, uzuq-yuluq ma'lumotlar uchrab turadi. Buning sababi Farg‘ona vodiysining Xitoy bilan hududiy jihatdan chegaradosh va yaqin bo‘lganligidir. Qadimgi Farg‘onaning tarixi haqida Xitoy manbalarida Davan davlati bo‘lganligi tilga olinadi. Ammo bu davlatning qachon paydo bo‘lganligi va inqirozga yuz tutib, qachon tarix sahnasidan tushganligi masalasida hech narsa deyilmagan. Davlat taxminan, mil. avv III asrda paydo bo‘lib, Farg‘ona vodiysida joylashgan. Davan davlatining mil. avv. II-1 asrlarda qudratli davlat uyushmasi bo‘lganligi ma'lum xolos. Mil. avv. VI-IV asrlarda Markaziy Osiyoning Baqtriya, Parfiya, Marg‘iyona, Sug‘d, Xorazm kabi o‘lkalari Eron ahamoniylari tomonidan bosib olinganida qadimgi Farg‘ona bunday tobelikdan ozod bo‘lgan. Bu davlat Xorazm davlati singari Makedoniyalik Iskandarga ham tobe bo‘limgan. Manbalarda Farg‘ona vodiysining qadimda Salavkiylar davlati tarkibida bo‘lganligi haqida ham hech qanday ma'lumotlar m, avjud emas. Yunon manbalarida salavkiylarning lashkarboshisi Demodam mil.avv.280-yilda Yaksart (Sirdaryo)dan o‘tib yunon xudosi Appolon sha’niga altar (mehrob) (olovxona) o‘rnatdi degan manbalar ham mavjud. Antik davr tarixchilari Yunon-Baqtriya podsholaridan biri Sharqiy Turkistonga Farg‘ona orqali bir marta qo‘sish tortib borganligini qayd qilish bilan cheklanganlar. Bundan yana bir marta ma'lumot paydo bo‘ladi, Farg‘ona davlati — Davan mil.avv.II asrda emas, balki mil.avv.IV yoki III asrlardayoq tarix sahnasida mavjudligi ma'lum bo‘ladi. U paytda bu davlatning nomi Parkana deb ham atalgan. Davan nomi esa Xitoyliklar tomonidan berilgan nomdir. Ba’zi yozma manbalar xitoy manbalarda, mil.avv.II-1 asrlarda Davan aholisi ko‘p dehqonchilik va hunarmandchilik xo‘jaliklari yuksak darajada rivojlangan, shaharlarga boy va kuchli qo‘singa ega bo‘lgan mamlakat edi. Buni arxeologiyaga oid topilmalar ham tasdiqlaydi. Olimlar tomonidan Davan tarixining bu davri Sho‘rabashat bosqini deb ham ataladi. Sho‘rabashat O‘zgan shahri yaaqinida joylashgan bo‘lib, bu vodiyning shaharlaridan biri bo‘lgan, uning yer maydoni 70 gettarga teng edi. Qang‘ davlati, Qanhxa (qad. xitoy manbalarida Kangkiya, zamonaviy o‘qilishda Kangjuy, rus adabiyotida Kangyuy) — qadimda Sirdaryoning o‘rta havzasida mavjud bo‘lgan davlat (mil. av. 3 — mil. 5-asr o‘rtalari). Ayrim adabiyotlarda ushbu davlat aholisi ham uning nomlari bilan ataladi.K,Shoniyo佐 likricha, Qang‘ sharqda Farg‘ona (Davan, Dayyuan), shim.sharqda Usun (Uysun) davlatlari, shim.-g‘arbda Sarisu, g‘arbda Sirdaryoning quyi oqimi bilan chegaradosh bo‘lgan. Xitoy manbalariga ko‘ra, Qang‘ning jan. hududiga hozirgi O‘zbekistonning Samarcand, Buxoro, Shahrisabz, Kattaqo‘rg‘on va Urganch tumanlari kirgan bo‘lib, uning chegarasi Amudaryoga borib taqaladi. Qang‘ davlatining qishki poytaxt shaharlari Bityan va Sushiye bo‘lgan. Mill.avv 3-asrda unga saklar asos solgan.Uning poytaxti

Qang’dez bo’lgan.Xitoy manbalarida bu shahar Bityan deb atalgan.Qang’ davlatining asosiy shaharlar Sirdaryo sohillari bo’ylab joylashgan.Mill.avv 2-asr oxirida qudratli davlatga aylandi.Uning hududidan Buyuk Ipak yo’lining shimoliy tarmog’i o’tgan. Uning aholisi qang’arlar deb atalgan.Milodiy 3-asrda Qang’ davlati parchalanib ketdi.

2. Muhammad Rahimxon I ning Xiva xonligi tarixida tutgan o’rnini haqida fikr bildiring.

Muhammad Rahimxon I - Xiva xoni. Qo’ng‘irotlar sulolasidan.To‘liq ismi Muhammad Rahimxon ibn Avaz inoq ibn Muhammad Amin inoq.Akasi Eltuzarxon vafotidan keyin taxtga o’tirgan (1806-yil).Muhammad Rahimxon I Xiva xonligini birlashtirishda ijobili natijalarga erishgan; bir qancha siyosiy, iqtisodiy, ma’muriy islohotlar o’tkazgan.Xon saroyi qoshida doimiy faoliyat ko’rsatuvchi Kengash (Devon) ta’sis etilgan. Muhammad Rahimxon I Orol bo’yi qoraqalpoqlarini bo’ysundirish uchun bir necha marta yurish qilib, 1811-yilda To’ramurod so‘fmi yengib xonlikni mustahkamlagan. 1812-1818-yillar davomida Sirdaryo bo’yi qozoqlari va Marvdagi takas turkmanlar ustiga yurish qilib, ularni xonlikka qo’shib olgan. Bu g‘alabalar Xiva xonligining mavqeini mustahkamlab, uni mustaqil qudratli davlatga aylantirgan.1822-yilda Marv ustidan hukmronligini o’rnatdi. 1823-1824-yillarda Buxoro amirligiga tegishli Qoqishtivon, Og’or va Poykend qal’alariga talonchilik yurishlarini qilgan. Buxoro amiri Haydar bilan sulk tuzgan (1825-yil).

Muhammad Rahimxon I davrida Dashti Qipchoq, Xuroson Xiva xonligiga soliq to‘lab turgan. Xonlik hududi janubda Xuroson, Shimolda Orol dengizi va Sirdaryoning quyi oqimidagi ycrilar. sharqda Buxoro amirligiga tutash hududlar, g‘arbda Kaspiy dengizi qirg’oqlarigacha bo‘lgan yerlarni o‘z ichiga olgan. Muhammad Rahimxon I o‘zi qurdirgan Pahlavon Mahmud maqbarasidagi katta xonaqohning to‘riga dafn etilgan. Rahimxon I arab, fors tillarini bilgan. Ilm ahliga homiylik qilgan. Olim, shoir va donishmandlar bilan suhbatlar o’lkazib turgan. Munisga Eltuzarxon davrida boshlangan “Firdavs-ul-iqbol” asarini davom ettirishga sharoit yaratib bergen.1813-yilda Munisga “Ravzat-us-safo” asarini tarjimasini topshirgan.Mamlakatda bir qancha kanallar qazdirib obodonlashtirisga e’tibor bergen. Arkda zarbxona tashkil qilib oltin va kumush tangalar chiqargan. Muhammad Rahimxon I davrida ichkilik va bangilik taqiqlangan. Pahlavon Mahmud maqbarasi qayta qurilgan. Xivada bir qancha madrasa va masjidlar qurilgan. Bojxona va boshqa muassasalar ishga tushgan.

3. “Paleolit” atamasiga izoh bering.

Paleolit ([qadimgi yunoncha](#): παλαιός [paleo]... va λίθος [lithos] — [tosh](#)) — qadimgi. tosh davri. Tosh davrini 2 bosqichga: Paleolit — paleolit (qadimgi) va [neolit](#) — yangi tosh asrlariga bo‘lib o‘rganish dastlab 1865-yil ingliz arxeologi J. Lebbok tomonidan fanga kiritilgan. Paleolit quyi (ilk), o‘rtalari yuqori (so‘nggi) qad. tosh davrlariga bo‘linadi. Paleolit eng qad. ibtidoi odamlarning kazilma ilk zotlari hayot kechirgan ulkan tarixiy zamon hisoblanadi.

4-BILET

1. Franklar davlatining Yevropa taraqqiyotidagi o’rnini.

Frank davlati — ilk o‘rtalarda G‘arbiy Yevropadagi davlat (5-asr oxiri —843). 5-asr oxirida G‘arbiy Rim imperiyasining Galliya viloyatini Xlodvig 1 rahbarligidagi franklar tomonidan bosib olinishi jarayonida vujudga kelgan. Buyuk Karlning harbiy yurishlari natijasida o‘z tarkibiga G‘arbiy Yevropaning deyarli butun qismi va Markaziy Yevropaning bir qismini kiritgan. Frank davlatini merovinglar (751 yildan), karolinglar (800 yildan imператорлар) sulolalari boshqargan. 843 yildagi Verden bitimiga ko‘ra, Frank davlati hududi Buyuk Karlning nabiralari tomonidan o‘zaro taqsimlab olingan, xususan, Lotarga Italiya hududi, Reyn va Rona daryolari buyidagi yerlar (keyinchalik Lotaringiya) tekkan. Karl Kalbosha Reynning g‘arbidagi yerlar va Lyudovikka Reynning sharqidagi yerlar berilgan.

2. Turkiston general-gubernatori fon Kaufman haqida ma'lumot bering.

Konstantin Petrovich von Kaufman (1818 yil 19 fevral, Demblin - 4 may 1882, Toshkent) - Markaziy Osiyo mintaqalarini bosib olish va kolonizatsiyalashga rahbarlik qilgan Rossiya armiyasi yetakchisi, bosh muhandisi (1874), general (1864). 1865-1867 yillarda Shimoliy-G'arbiy hududning bosh shtabi, Litva lotin alilbosini ta'qiqlagan. 1867-yildan boshlab - Turkiston gubernatori, Turkiston harbiy okragining qo'mondoni. Ko'p yillar davomida Qo'qon xonligi Rossiya imperiyasiga qo'shildi va Xiva xonligi va Buxoro amirligida rus himoyasi tashkil etildi.

3. "Xiroj" atamasiga izoh bering.

Xiroj, xaraj (arab.) — Yaqin va O'rta Sharq mamlakatlarida, jumladan, O'rta Osiyoda davlat tomonidan undirilgan yer solig'i.

5-BILET

1. Avstriya-Vengriya imperiyasining Yevropa tarixidagi ahamiyati haqida fikr bildiring.

Avstriya-Vengriya imperiyasi - Avstriya va Vengriyaning hukmron sinflari o'rtasidagi bitim asosida 1867-yilda Avstriya imperiyasini qayta tuzish natijasida tashkil topgan dualistik (birlashgan ikki davlatli) monarxiya. Bu monarxiya: Avstriya (Sis-leytaniya) va Vengriya qirolligi (Transleytaniya)dan tashkil topdi. Avstriya tarkibiga Chexiya, Moraviya, Galitsiya, Bukovina va boshqa yerlar, Vengriya qirolligiga Slovakiya, Xorvatiya, Transilvaniya va boshqa yerlar kirdi. 0'sha yili yangi konstitu-siya qabul qilindi. Avstriya-Vengriya imperiyasi hokimiyatini Avstriya imperatori boshqardi (u Ven-griya qiroli degan unvonga ham ega edi). Imperator hokimiyati rasman Avstriyada reyxstag, Vengriyada seym tomonidan cheklandi. Butun imperiya bo'yicha uch minis-trlik: 1) tashqi ishlar; 2) harbiy va dengiz; 3) moliya ministrlklari tashkil etildi. Harbiy va dengiz hamda moliya ministrlklari imperiyaning har ikki qismida ham mavjud edi. Boshqa minis-trliklar Avstriyada ham, Vengriyada ham mustaqil ish yuritgan. 1867 yil bitimiga binoan, Vengriya o'z parlamentiga, ministrlklariga, siyosiy va ma'muriy muxtoriyatga ega bo'ldi. Birinchi jahon urushida Avstriya-Vengriya imperiyasining magiubiyati va milliy ozodlik kurashlari natijasida 1918 yilning oxirida Avstriya-Vengriya imperiyasi parchalanib ketdi. Avstriya- Vengriya imperiyasi o'rnida Avstriya, Vengriya, Chexoslo-vakiya davlatlari tuzildi, hududning bir qismi esa Yugoslaviya, Ruminiya va Polsha tarkibiga kiritildi.

2. Periklning davlat boshqaruvi haqida ma'lumot bering.

Afinada Perikl davri (miloddan avvalgi 5-asr o'rtalari) qadimgi quidorlik demokratiyasining namunasi edi. Perikl qonuni bo'yicha hamma ozod aholi ishtiroy etadigan Xalq majlisi - oliv organ hisoblanar va u barcha muhim davlat ishlarini muhokama qilardi, chek tashlash yo'li bilan saylanadigan SOOlар kengashi davlatning ma'muriy-nazorat organi hisoblanar, ijro etuvchi oliv hokimiyat 10 strateg kollegiyasi qo'lida edi. „Perikl oltin asri“ deb atalgan yillar Afina madaniyatining eng yuksak darajada taraqqiy etgan davri bo'ldi. Bu davrda Afinada tarixchi Gerodot, faylasuf Anaksagor, haykaltarosh Fidiy, Esxil, Sofokl va Yevripid kabi adiblar yashagan, katta-katta imoratlar- qasrlar vujudga kelgan. Me'morchilik ustalari- Iktin va Kallikratlar Fidiy rahbarligida Afina ma'budasi ibodatxonasi - Larfenonii bunyod etganlar. Bu kasr kdd. Me'morlik madaniyatining eng yaxshi namunalaridan biri bo'lib qoldi. O'sha vaqtarda Afina yozuvchilarining tili (attika lahjası) keng tarqalgan va ellistik davatlarda adabiy til hisoblangan. Periklning butun Yunonistoni Afina ga bo'ysundirishga qaratilgan tashqi siyosati yunonlar davlatidagi boshqa guruhlarning qarshiligidagi duch keldi. Bu guruxlar orasida Sparta boshchiligidagi Peloponnes ittifoqiniyat e'tibori baland edi. Peloponnes ittifoqi

demokratik tartibga qarshi oligarxiya tartibini yoklab chiqdi. O'rtadagi qarama-qarshilik butun Yunoniston uchun halokatli bo'lган Peloponnes urushini (miloddan avvalgi 431-404) keltirib chiqardi. Urushda mag'lubiyatga uchragan Afina o'zining Yunonistonda tutgan yetakchilik mavqeini yo'qtdi.

3. "Ultimatum" atamasiga izoh bering.

Ultimatum (lot. ultimus — eng oxirgi, so'nggi) — xalqaro huquqda biron masala yuzasidan bir davlat hukumatining boshqa davlat hukumati oldiga diplomatik hujjatda yoki og'zaki shaklda bayon qilingan, hech qanday bahs yoki e'tirozga o'rın qoldirmaydigan qat'iy talabi; U. qo'ygan hukumat agar bu talab ko'rsatilgan muddatda bajarilmasa muayyan choralar ko'rishini bildiradi.

6- BILET

1. Oltin O'rda xonligi haqida ma'lumot bering.

Oltin o'rda, Jo'ji ulusi 13-aning 40-yillari boshida Jo'jxonning o'g'li Botuxon (1238—1255) tomonidan asos solingan davlat. [1224-yil](#) Jo'ji ulusi [Xorazm](#), Shimoliy Kavkazdan iborat edi. 1236—40 yillarda [Botuxonning](#) yurishlari natijasida Volga bulg'orlari yurti, Dashti Qipchoq, Qrim, G'arbiy Sibir, Oltin O'rdaga qo'shib olindi. Rus knyazlari Oltin O'rdaga qaram bo'lib, xiroj to'lab turganlar. Rus manbalarida bu davlat Oltin O'rda, Sharq manbalarida Jo'ji ulusi deb atalgan. Oltin O'rda markazi Botuxon davrida Quyi Volgada, Saroy Botu edi. Berkaxon (1255—66) davrida Saroy Berkaga ko'chirildi. Oltin O'rda oldin mo'g'ul qoniga qaram bo'lib, Botuning inisi Berka davrida mustaqillikka erishdi. Saroy Botu, Saroy Berka, [Urganch](#), Sudak, Qofa (Feodosiya), Azoq savdo markazlari edi. Oltin O'rdani xon boshqargan. Zarurat tug'ilganda qurultoy chaqirilgan. Davlat ishlari bilan beklarbegi shug'ullangan. Devon ishlarini vazir boshqargan. Soliq yig'ish dorug'a ixtiyorida bo'lgan. Zarur paytlarda bosqoqlar jo'natilgan. Yana quyidagi mansab va amallar bo'lgan: alpaut (zodagon), tuman, tumanbegi, elchi, bosqoq, devon bitikchisi, tamg'ach (boj yig'uvchi), tirnoqchi (tarozi-bon), shusunchi (ta'minotchi), yurtchi (me'mor), yo'l arachi (yo'l noziri), tutqovul (qorovul), ko'pirchi, kemachi, yomchi, ovchi.

2. Jaloliddin Manguberdining O'zbekiston tarixida tutgan o'rni haqida aytинг.

Jaloliddin Manguberdi (to'liq ismi — Jaloliddin Abulmuzaffar Manguberdi ibn Muhammad) (1198—1231) — Xorazmshohlar davlatining so'nggi hukmdori (1220-yildan), Alovuddin Muhammad II ning to'ng'ich o'g'li. U 33 yil umr ko'radi va uni 11 yili jang ichida o'tadi. Onasi — Oychechak turkman kanizaklardan bo'lgan. Jaloliddin burnida xoli (mank) bo'lGANI uchun Mankburni nomi bilan atalgan. Keyinchalik bu nom talaffuzda o'zgarib "Manguberdi" nomi bilan mashhur bo Tib ketgan. Jaloliddin Manguberdi voyaga yetgach, otasi uni G'azna, Bomiyon, G'ur, Bust, Takinobod, Zamindovar va Hindiston hududlarigacha bo'lgan yerkarta hokim va taxt vorisi etib tayinlagan (1215). Jaloliddin Manguberdi otasining harbiy yurishlarida ishtirok etib, o'zining jasur jangchi, iqtidorli sarkardalik qobiliyatlarini namoyish etgan. Chingizzon katta qo'shin to'plab Jaloliddin Manguberdiga qarshi shaxsan o'zi otlangan. Fapdiz qal'asi yaqinida Jaloliddin Manguberdi Chingizzon qo'shining ilg'orini tor-mor keltiradi va kuchi ozligi sababli Sind (Hind) daryosi tomon chekinadi. Chingizzon qo'shini Jaloliddin Manguberdini daryodan utishiga imkon bermay qurshab oladi. 1221-yil 25-noyabrda bo'lgan tengsiz jangda (qarang Sind daryosi bo'yidagi jang) mag'lubiyatga uchragan Jaloliddin Manguberdi 4000 jangchisi bilan Sindning o'ng sohiliga suzib o'tib, cho'l ichkarisiga kirib ketdi (Bu cho'l hozirda ham Cho'li Jaloliy deb ataladi). Chingizzon Jaloliddin Manguberdining bu jasoratidan hayratda qolib, o'z o'g'llariga qarab: "Ota o'g'il mana shunday bo'lishi lozim!", degan. Mayofariqin viloyatidagi qishloqlardan birida mo'g'ullar

tungi hujum natijasida Jaloliddin Manguberdining oz sonli qo'shinini tor-mor keltiradilar, Jaloliddin Manguberdini o'zi esa ta'qibdan qutulib Kurdiston tog'lariga chiqib ketgan. Bu yerda qaroqchi kurdlar qo'liga asir tushib, fojiali ravishda halok bo'lган. Jaloliddin o'ta qat'iyatli, nihoyatda irodali, murakkab vaziyatlarda, taqdirning qaltis sinovlarida o'zini yo'qotib qo'ymaydigan favqulodda mard va botir sarkarda edi".

3. "Protektorat" atamasiga izoh bering.

Protektorat – Tenglikka asoslanmagan shartnoma natijasida belgilanadigan, asosan mustam-lakachilik ruhidagi qaramlik shakli.

7- BILET

1. Baqtriya davlati haqida ma'lumot bering.

Baqtriya, Baqtriyona, Baxtar zamin Baktriya — Amudaryoning yuqori va o'rta oqimidagi tarixiy viloyat. Asosan hoziigi O'zbekiston va Tojikistonning jan. viloyatlari hamda Al-g'onistonning shim, qismini o'z ichiga olgan. Shim.da Sug'd, jan.da va jan.-sharqda Araxosiya, Gandhara, g'arbda Marg'iyona bilan chegaralangan. Markaziy shahri Baqtra (Zariaspa) bo'lган. Baqtriya mil. avv. 6-4-asrlarda Ahamoniylar, Aleksandr (Iskandar), Salavkiylar sultanatlari, so'ngra mil. avv. 3-asr o'rtasidan Yunon-Baqtriya podsholigi tarkibiga kirgan; mil. avv. 2-asrda toharlar tomonidan bosib olingach, Tohariston deb atala boshlagan. Baqtrianing o'tmishda "Ming bir shahar mamlakati" deb atalganligi unda shaharlarning ko'p bo'lganligidan guvohlik beradi. Baqtriya da asosan oromiy yozuvidan va mahalliy tillardan foydalanilgan. Bu davrda metall ishlash sanoati (Dalvarzintepa va boshqalar), me'morlik (Kuchuk-tepa, Hal'imir va boshqalar), xalq og'zaki ijodiyoti taraqqiy etgan. Baqtriya madaniyati, ayniqsa mil.avv. ming yillikning so'nggi asrlarida yuksalgan (Xotin-rabod va boshqalar). Mahalliy xalq madaniyati yunon, hind va fors madaniyatlari an'analari ta'sirida ham boyigan. Mil. avv. 2-1-asrlarda ipakchilik va pillachilik rivojlangan (yana q. Sopollitepa). Bu davrga oid me'morlik yodgorliklari, numizmatika materiallari, tasviriy va amaliy san'at namunalari Termiz, Zartepa, Dalvarzintepa. Qal'a-imir, Xolchayon va boshqa joylardan topilgan. Jan. B.dagi Bagram, Balx, Dashli, Dilbarjin, Oyxonim, Oltindilsrite-pa, Xadda (Afg'oniston) va Taksila (Pokiston)da olib borilgan arxeologik tadqiqotlar bu hakdag'i ma'lumotlarni yanada boyitdi.

2. Olimxonning Qo'qon xonligi tarixida tutgan o'rni haqida fikr bildiring.

Amir Olimxon, Amir Sayd Olimxon (1881, Karmana 1944.28.4, Kobul) — Buxoro amiri (1910-20), mang'itlardan. Amir Abdulahadning o'g'li. Peterburgdagi Nikolayev kadet (pajlar) korpusida ta'lim olgan (1893-96). 1898-yil Qarshi, so'ngra valiaxd sifatida Karmana bekliklariga hokirn bo'lган. Otasi vafotidan so'ng, Buxoro taxtiga o'tirgan (1910-yil 24-dek.). Olimxon davrida Buxoro amirligining Rossiyaga qaramligi yanadakuchaydi. Taraqqiyat parvar kuchlar, shuningdek, Yosh buxoroliklar qattiq ta'qib qilindi. 1920'yil avg .da Buxoro bosqini natijasida amirlik tuzumi ag'darib tashlandi. Sentabr oyining o'rtalarida Olimxon Sharqiy Buxoroga borib, Buxoro xalqining bosqinchi qizil armiyaga qarshi olib borgan mustaqillik kurashiga rahbarlik qilishga urindi. Olimxon Hisor viloyatini o'ziga qarorgoh qilib, 6 oy davomida qizil askarlarga karshi kurashgan. Olimxonni Kobulda Afg'oniston amiri Omonullaxon qabul qilib, doimiy yashashi uchun unga Kal'ai Fotuda maxsus qarorgoh ajratib beradi. U Kobulda yashasa ham Buxorodagi ozodlik harakatiga g'oyaviy jihatdan rahbarlik qilishda davom etdi, ko'rboshilar va ulamolarga turli maktublar va qimmatbaho sovg'alar jo'natib, ularni kurashga ilxomlantirgan. Olimxon Kobulda o'zining esdaliklarini yozib tugallaydi. Umrining oxirida ko'zi ojizlanib qoladi, og'ir dardga chalinadi. Uzoq davom etgan xastalikdan so'ng u Kal'ai Fotuda vafot etadi. Kobul atrofidagi Shahidoni islam (Islom

shahidlari) qabristoniga dafn etilgan. Olimxonning xotiralari Parijda fransuz tilida (1929), keyinchalik G'arbda fors tilida, O'zbekistonda o'zbek va rus tillarida (1991), Tojikistonda tojik tilida (1992) alohida kitob sifatida chop qilingan. Olimxon hukmronligi davrida Buxoroda Olimxon madrasasi qurilgan, Sitorai Mohi Xosa saroyini qurish yakunlangan.

3. "Mozaika" atamasiga izoh bering.

Mozaika (frans. masaique — muzalarga bag‘ishlangan) — bir xil yoki turli xom ashyo (koshin, tosh, yogoch, marmar, metall va boshqalar) bulaklaridan ishlangan tasvir, naqsh. Mahobatli (monumental) bezak san’atining asosiy turlaridan. Asosan, binolar, amaliy san’at asarlarini bezashda, dastgoh. san’ati asarlari yaratishda qo‘llanadi. M. yig‘ishning 2 xil usuli farqlanadi: naqsh (tasvir) mustaxkamlovchi modda (ohak, sement, mum va boshqalar) surtilib bezatilayotgan yuzaga mayda bo‘laklardan to‘g‘ridan-to‘g‘ri terib hosil qilinadi

8- BILET

1. Parfiya va Yunon-Baqtriyani o‘zaro taqqoslang.

Parfiya, Parfiya podsholigi — mil. aw. taxminan 250-yilda Kaspiy dengizining jan. va jan.-sharqiylar tomonida vujudga kelgan qad. davlat. Mil. avv. I asr o‘rtalarida Mesopotamiyadan Hindistongacha bo‘lgan hududni o‘ziga bo‘ysundirgan. Parfiya milodiy 3- asrning 20-yillarigacha mavjud bo‘lgan. Mil. aw. taxminan 250-yil saklarning ko‘chmanchi parnlar (daxlar) qabilasi Arshak (arshakiylar sulolasi asoschisi) boshchiligidagi Salavkiylar davlatidan ajrab chiqqan Parfiyo-na yoki Parfiya satrapiyasiga bostirib kirganlar va Parfiyani, so‘ngra qo‘shni Girkaniya viloyatini ishg‘ol etganlar. ^Rim tarixchisi Pompey Trog: «Ularning qo‘shinlari qullardan tashkil topgan, qullar olomoni ko‘payib bormoqda, chunki hech kim ularni ozod etolmaydi, hammasi qullar bo‘lib tug‘iladi. Ular shu qullarni o‘z farzandlaridek ko‘rib tarbiyalaydilar, ot minishga va o‘q-yoy otishga o‘rgatadilar», - deb yozgan ekan. Parfiyonlar Rim sarkardasi Antoniyga qarshi 50 000 suvoriy tayyorlaganlar, shulardan 400 suvoriy erkin kishilardan, qolgani esa qullardan bo‘lgan. Parfiya xo‘jaligining asosini dehqonchilik, chorvachilik, hunarmandchilik va savdo-sotiq tashkil etgan. Parfiya aholisi Murg‘ob, Tajan, Atrok, Karun, Kerxa kabi daryo va soy bo‘ylaridagi unumdar yerlarga sholi, sabzi, turp, sholg‘om, qovun, tarvuz, qovoq ekib parvarish qilganlar. Ular olma, anor, anjir, o‘rik, uzum va boshqa mevali daraxtlar ekib. Bog‘dorchilik bilan shug‘ullanganlar.

Baqtriy, Baqtriyona, Baxtar zamin Baktriy — Amudaryoning yuqori va o‘rta oqimidagi tarixiy viloyat. Asosan hoziagi O‘zbekiston va Tojikistonning jan. viloyatlari hamda Al-g‘onistonning shim, qismini o‘z ichiga olgan. Shimda Sug’d, jan.da va jan.-sharqda Araxosiya, Gandhara, g‘arbda Marg‘iyona bilan chegaralangan. Markaziy shahri Baqtra (Zariaspa) bo‘lgan. Baqtriyada mil. avv. 6-4-asrlarda Ahamoniylar, Aleksandr (Iskandar), Salavkiylar sultanatlari, so‘ngra mil. avv. 3-asr o‘rtasidan Yunon-Baqtriyada podsholigi tarkibiga kirgan; mil. avv. 2-asrda toharlar tomonidan bosib olingach, Tohariston deb atala boshlagan. Baqtrianing o‘tmishda "Ming bir shahar mamlakati" deb atalganligi unda shaharlarning ko‘p bo‘lganligidan guvohlik beradi. Baqtriyada asosan oromiy yozuvidan va mahalliy tillardan foydalanilgan. Bu davrda metall ishlash sanoati (Dalvarzintepa va boshqalar), me’morlik (Kuchuk-tepa, Hal’aimir va boshqalar), xalq og‘zaki ijodiyoti taraqqiy etgan. Baqtriyada madaniyati, ayniqsa mil.avv. ming yillikning so‘nggi asrlarida yuksalgan (Xotin-rabod va boshqalar). Mahalliy xalq madaniyati yunon, hind va fors madaniyatlarini an‘analari ta’sirida ham boyigan. Mil. avv. 2-1-asrlarda ipakchilik va pillachilik rivojlangan (yana q. Sopollitepa). Bu davrga oid me’morlik yodgorliklari, numizmatika materiallari, tasviriy va amaliy san’at namunalari Termiz, Zartepa, Dalvarzintepa. Qal’a-imir, Xolchayon va boshqa joylardan topilgan. Jan. B.dagi Bagram, Balx, Dashli, Dilbarjin, Oyxonim,

Oltindilsrite-pa, Xadda (Afg'oniston) va Taksila (Pokiston)da olib borilgan arxeologik tadqiqotlar bu hakdagi ma'lumotlarni yanada boyitdi.

2. Mirzo Ulug'bekning Temuriylar tarixidagi o'rni haqida fikr bildiring.

Mirzo Ulug'bek Amu- Temurning o'g'li Shohnix Mirzoning farzandi edi. u 1394-yil tug'ulgan. Ulug'bekka Mavlono Ahmad va qozizoda Rumiyalar ustozlik qilgan. Ulug'bek movrounnahrda 40 yil hukmronlik qilgan. "Ulug'bek ziji" asarinin yaratgan. Asarda 1018 ta yulduzning o'rni shrhlangan, Tarix faiga oid "To'rt ulus Tarixi" asaarini yaratdi. Buxoro, Samarcand, Gijduvon shaharlarida madras baipo ettiradi. U Ulu'bek rasadxonasi(1424- 1429) Ulug'bek madrasasi esa 1420-yilda Samarcandda qurulgan. 1994-yil Ulug'bek tavalludining 600-yilligi nishonlandi.2009-yil BMT tomonidan xalqaro Astronomiya yili deb Elon qilingan.Ulug'bek 1449-yil o'z o'g'li Abdulatif tomonidan o'ldirilgn.

3. "Front" atamasiga izoh bering.

Front (frans. front, lot. frons — peshona, old tomon) (harbiy ishda) — 1) odatda, urush boshlanishi bilan qurolli kuchlar barpo etadigan operativstrategik birlashma; 2) harbiy harakatlar maydonidagi qo'shinlar old bo'linmalarining yoyilish va dushman bilan to'qnashuv chizig'i; Z) safning harbiy xizmatchilar yuzlangan (mashinalarning old) tomoni

9-BILET

1. Urartu hamda Ossuriya podsholiklarini taqqoslang.

G'arbiy Osiyodagi qad. davlat. (mil. av. 9— 6-asrlar). Ravnaq topgan davrida Armaniston tog'lik rayoni (hozirgi Armanistonning butun hududi, Turkiya va Eronning bir qismi)ni qamragan. Aholisi — urartlar. Poytaxti — Tushpa sh. (hozirgi Turkiyadagi Van sh.) bo'lib, unda podsho Sarduri I davrida katta qurilish ishlari olib borilgan. Mil. av. 9-asr oxiri—8-asrning 1yarmida Urartu davlati ravnay topgan. Menua, Argishti I va Sargon II podsholiklari davrida Urartu hududi ancha kengaygan. Bosib olingan viloyatlarda qal'alar qurilgan (Ararat tog'inining shim. yon bag'rida Menuaxinili sh.; Erebuni — Yerevan atrofidagi Arin Berd tepaligi; Araksning so'l qirg'og'ida Argishtixinili). Urartuda qullar mehnatidan keng foydalanilgan. Mil. av. 8-asr o'rtasida Ossuriya podshosi Tiglatpalasar III (mil. av. 745—727) Urartu ko'shinlarini bir necha marta mag'lubiyatga uchratgan va Urartu tarkibiga kiruvchi Shimoliy Mesopotamiya va Shimoliy Suriyani egallagan. So'ngra Rusa I davrida Sargon II boshliq Ossuriya qo'shining yurishlari natijasida mamlakat xonavayron bo'lgan. Biroq 7-asrda U. Janubiy Zakavkazyeda hali ham o'z mavqeini saklab qolgan edi. Rusa II (mil. av. 685—645) bu yerda yangi qal'alar bunyod etgan (jumladan, Teyshabaini va boshqalar). Skifkimmeriy yollanma qo'shini yordamida Urartu podsholari Frigiya podsholigini tormor qilganlar (mil. av. 676 y.). Midiya podsholigining kuchayishi Urartuni Ossuriya bilan yaqinlashtirgan. Biroq mil. av. 6-asr boshida Urartu Midiya tomonidan tormor etilgan va uning tarkibiga qo'shib yuborilgan.

2. Zahiriddin Muhammad Boburning dunyo tarixida tutgan o'rni haqida aytинг.

Z.M.Bobur 1483-yil 14-fevralda Andijonda tug'ilgan.Otasi Umarshayx Mirzo bo'lgan.Umarshayx Mirzo 1494-yilda vafot etadi hokimyat 12 yoshli Boburga qoladi. Bobur Samarcandga 4marta yurish qiladi. 1496,1497,1500,1511-yillarda.Bobur 1501- yildagi mag'lubiyatidan so'ng Kobulga ketadi. 1512-yilda Ubaydulla sultondan mag'lub bo'lib kobulga ketadi.Kobulni o'gli Kamron Mirzoga qoldirib o'zi Hindistonga yurish qiladi 1526-yilda Dehlini egallaydi.1526-yili 27-aprelda Bobur nomiga xutba o'qiladi.Bobur 1530-yili 26-dekabrda 47 yoshida vafot etadi.Boburni Bog'I Oromga dafn etadi.Z.M.Bobur Mubayyin Turkiy Devon Boburnoma asarlarini yozadi.Boburnoma asari 1493-1529- yilgi voqealar

haqida bayon etilgan. Boburning 510 yilligi 1993-yili keng nishonlandi.

3. "Feodal" atamasiga izoh bering.

Feodal — feodalizm davridagi yer egasi

10-BILET

1. Sparta shahar-davlati haqida ma'lumot bering.

Sparta (Lakedemon) — Lakonika (Peloponnes)dagi yunon shahardavlati (polney); mil. av. 8—6-asrlarda Peloponnesning jan. kismini bosib olgach, yirik davlatga aylangan. Rivoyatga ko'ra, S.dagi davlat tuzumiga Likurg (9—8-asrlar) tomonidan asos solingan. Spartiatlar (S.ning to'la huquklı fuqarolari) o'zlariga biriktirib qo'yilgan ilotlar bilan teng ravishda davlat yer bo'laklariga egalik qilishgan, o'zlar esa, asosan, harbiy ish bilan mashg'ul bo'lishgan. Hunarmandchilik va savdo perieklar qo'lida bo'lgan. S. — oligarxik davlat tuzumiga ega polisning yuksak namunasi; davlat ishlari gerusiya, so'ngra eforlar kollegiyasi tomonidan hal etilgan. Afina va S. o'rtasidagi raqobat 431—404 yillardagi Peloponnes urushiga olib kelgan; S. unda g'alaba qozonib Yunoniston ustidan o'z hukmronligini o'rnatgan. Mil. av. 4—3-asrlarda S.da tovarpul munosabatlari taraqqiy etgan, bu mulkiy tabaqalanishni yanada kuchaytirgan. S. Fiva bilan Levktra (371) va Mantineya (362) yonida bo'lgan janglarda mag'lubiyatga uchragach, 2darajali davlatga aylanib qolgan. 146 y. Rim tomonidan bo'ysundirilgan, mil. av. 27 y. Rimning Axayya provinsiyasi tarkibiga kirgan. Kds. S. o'mida hozirgi Gretsianing Sparta sh. joylashgan.

2. Napoleon Bonapartning Yevropa tarixidagi tutgan o'rni haqida fikr bildiring.

Napoleon Bonapart (1769-yil 15-avgust — 1821- yil 5-may) — fransuz inqilobining oxirgi bosqichlarida va fransuz inqilobi urushlarida mashhurlikka erishgan fransuz qo'mondoni va siyosiy yetakchisi. Napoleon Bonapart - fransuz davlat arbobi va sarkardasi, Fransiya Respublikasining birinchi konsuli (1799—1804), Fransiya imperatori (1804-14 va 1815). 10 yoshida Fransianing Oten kollejiga kirgan, so'ng o'sha 1779-yilda Briyenn harbiy o'quv yurtiga ko'chirilgan. 1784 yil mazkur o'quv yurtini muvaffaqiyatli tamomlab, Parij harbiy maktabiga (1784—85) o'tgan. 1785 yil podporuchik unvonida armiya xizmatini boshlagan. 1792-yil Yakobinchilar klubiga a'zo bo'lgan. U Parij shahri garnizoni qo'mondoni va 1796-yilda Italiyada harakat qilayotgan fransuz armiyasining bosh qo'mondoni etib tayinlangan. 1799-yil okt.da Parijga qaytib kelgan va 9—10 noyabrda davlat to'ntarishi o'tkazib, konsullik rejimini joriy etgan va amalda butun hokimiyatni o'z qo'liga olgan.

1802-yil o'zini umrbod konsul etib tayinlanishiga erishgan. 1804-yilda esa imperator deb e'lon qilingan. Buyuk davlatlar ittifoqiga qarshi olib borgan zafarli urushlari, Marengo (1800), Austerlits (1805), Iyena (1806)dagi ajoyib g'alabalari, imperiya hududini tez sur'atda kengayishi, Napoleon Bonapartni amalda butun G'arbda (Angliyadan tashqari) va Markaziy Yevropada hukmdorga aylanishi uning shon-shuhratini yanada oshirgan. 1812-yilda Rossiyaga qarshi yurishidagi mag'lubiyatidan so'ng o'zini o'nglay olmadi, uning "buyuk armiyasi" tor-mor qilindi, Yevropada Napoleon Bonapartning zul-miga qaishi xalq-ozodlik harakatlari ko'tarildi. Unga qarshi ittifoqchilarning harbiy uyushmalari vujudga keldi. So'nggi urushlarda uning mag'lubiyatga uchrashi, ittifoqchi qo'shinlarning Parijga kirib kelishi (1814-yil 31-mart), uni taxtdan voz kechishga majbur qildi. G'olib ittifoqchilar Napoleon Bonapart imperator unvonini saqlab qolib, Elba orolini uning ixtiyoriga berdilar. U ko'plab mamlakatlarning fuqarolik qonuniga katta ta'sir ko'rsatgan Napoleon Kodeksini yaratgan, lekin u ko'plab koalitsiyalarining Napoleon urushlaii nomi ostida Fransiyaga qarshi olib borilgan urushlardagi hissasi tufayli mashhur.

3. "Tanob" atamasiga izoh bering.

Tanob (arab. — chilvir, arqon) — 1) O‘rta Osiyo, xususan, O‘zbekiston hududida qo‘llanilgan uzunlik o‘lchov birligi.

11-BILET

1. Dashti Qipchoq haqida ma'lumot bering.

Dashti qipchoq, Qipchoq dashti — Sirdaryoning yuqori oqimi va Tyanshanning g’arbiy yon bag’ridan Dnepr daryosining quyi oqimiga qadar yoyilgan dashtlarni 11-15-asrlarga oid arab va fors manbalaridagi nomi. "Dashti qipchoq" atamasini dastlab Nosir Hisrav (11-asr) qo‘llagan. Bu davrda qipchoqlar Irtish daryosi sohillaridan g’arbgaga tomon ko’chib (1030 y.) Xorazmga qo’shni bo’lishgan va hozirgi Qozog’iston hududi, shuningdek, jan. rus dashtlarini egallashgan. Dashti qipchoq aholisi sharq manbalaiida — qipchoklar.rus solnomalarida — polovetslar, Vizantiya xronikalarida — kumanlar, venger manbalaiida kunlar deb atalgan. Dashti qipchoq 2 qism — Sharqiy va G’arbiy qismdan iborat bo’lib, Yoyiq (Ural) daryosi ularning chegarasi sanalgan. G’arbiy qism Yoyiq va Itil (Volga) daryosidan to Dneprgacha b’lgan hududdan iborat bo’lgan. 13-asrda Dashti qipchoqni mog’ullar bosib olib, tarixda Jo’ji ulusi nomi bilan mashhur Oltin O’rda davlatini baipo etganlar. Dashti qipchoqning asosiy aholisi ko’chmanchi va yarim o’troq bo’lib, chorvachilik va ovchilik, daryo va ko’l yoqalarida yashagan aholi dehqonchilik, shaharlari (Saroy Botu, Saroy Berka, O’rda Bozor, Sig’noq, Arquq) dagi aholi esa hunarmandchilikva savdo-sotiqligini shug’ullangan. 16—18-asrlarda Movarounnahr tarixshunosligida "Dashti qipchoq" atamasi uning sharqiy qismi (hoz. Qozog’iston) ni anglatgan.

2. Abdullaxon II haqida ma'lumot bering.

Abdullaxon II (to’liq ismi: Abdulla ibn Iskandarxon ibn Jonibek sulton ibn Xoja Muhammad ibn Abulkayrxon) (1534-1598 Buxoro yaqinidagi Bahouddin majmuasiga dafn etilgan) - o’zbek davlatchiligi tizimidagi Buxoro xonligining shayboniyalar sulolasidan chiqqan eng yirik hukmdori (1583-98), davlat arbobi, sarkarda, ilm-fan, ma’rifat, madaniyat homiysi. Bobosi Jonibek

sulton Karmana va Miyonkol hokimi (1512-13-yilda) bo’lgan. Otasi Iskandar sulton o’g’li tug’ilgan paytda Ofarinkentni.keyichalik, altidan aka-ukalaridan biri vafot etgach, Karmanani boshqargan. Abdullaxon II Shayboniyxon vafotidan keyin parchalanib ketgan mamlakat hududini qayta birlashtirish, markaziy davlat hokimiyatini mustahkamlash uchun yoshlik chog’idan qattiq kurash olib borgan. Toshkent hokimi Navro’z Ahmadxon (Baroqxon) bilan Koson yonida (1548), Mo’g’uliston xoni Abdurrashidxon va shayboniylardan Do’stum sultonlar qo’shimiga qarshi Forob yonida (1554) jang qilgan. Yosh Abdulla sulton o’zining hukmdor sifatidagi butun g’ayrat-shijoatini 1551-yil Karmanada namoyish etgan; viloyatga Toshkentdan Navro’z Ahmadxon va Samarqanddan Abdullatifxon hujum qilganlar, Iskandar sulton Amudaryo ortiga qochgan. Abdulla sulton otasi vazifasini o’z zimmasiga olib bu hujumni muvaffaqiyatli qaytargan. Keyingi yillarda (1552—56) o’z mulkini g’arbgaga - Buxoro tomonga va janubiy-sharq - Qarshi va Shahrisabz tomonga kengaytirishga intilgan. Bu sa’y-harakat dastlab muvaffaqiyatsiz chiqqan, hatto 1556-yil u ota meros mulkini tashlab Maymanaga qochishga majbur bo’lgan. U amakisi, Balx hokimi Pirmuhammaddan harbiy yordam olib va piri Jo’ybor xojalaridan Xoja Muhammad Islom ko’magida Navro’z Ahmadxon, keyinchalik uning o’g’illari Darveshxon va Bobo sultonlarga qarshi uzoq muddat kurash olib borgan. Boburiylar ham Badaxshon, Shorn, Afg'oniston va Xuroson uchun Abdullaxon II ga qarshi kurashganlar. Abdullaxon II bunga qarshi Sind(1583), Kashmir (1586)ni egallab, davlatning janubiy. chegaralarini mustahkmlagan.

3. “Senzura” atamasiga izoh bering.

Senzura (lotincha) - hokimiyatning mavjud tuzum uchun noma'qul yoki zararli deb hisoblangan ma'lumotlarni cheklash maqsadida matbu- ot ustidan nazorat qilishi.

12-BILET

1. Fors podsholigi haqida ma'lumot bering.

Fors - Eronning janubidagi tarixiy viloyat.Qadimda Persida (yunoncha), Porso (qadimiyl forscha; arabcha shakli — Fors). 7-asrda Forsni arablar bosib olib, uning bosh shahri Istaxrn vayron qilishgan. 7-asr oxirlarida fors - xorijiylar harakati tarqalgan hudud. Fors Buvayhiylar, Solg'uriylar, Muzaffariylar, Zendlar davlatining o'zagini tashkil etgan. Bu davlatlarning markazi Sheroz shahri bo'lgan.

2. Husayn Boyqaro haqida ma'lumot bering.

Husayn Boyqaro (Husayniy) (1438-yil, Hirot— 1506-yil, 4-may, Bobo-Ilohi, Hirot yaqinida) - taniqli lshoir va davlat arbobi. Hirot yaqinida tug'ilgan. 1469-yildan umrining oxirigacha Xuroson podshohi. Uning hukmdorligi yillarida iqtisodiy va madaniy hayot yaxshilangan. Navoiyning maktabdosh do'sti va homiysi.

Husayn Boyqaro, Husayniy (to'liq nomi Husayn ibn Mirzo Mansur binni Mirzo Boyqaro) (1438— Hirot— 1506)— Xuroson hukmdori (1469-1506), shoir. 15-asr o'zbek mumtoz adabiyotining namoyandalaridan.Temuriylardan Umarshayx mirzoning evarasi. Onasi Feruzabegim temuriylardan Mironshohning nabirasi.Husayn Boyqaro, Bobur ta'riflaganidek, ikki tomonlama ulug' („karim ut-tarafayn“) bo'lgan.1458-yilda 300 kishilik qo'shin bilan Sulton Sanjarning yaqinlaridan Bobo Hasan qo'shinini yengib, Niso viloyati, so'ng Astrobodni egallagan.1459-yilda Husayn Boyqaro huzuriga Abdurazzoq Samarcandiy elchi bo'lib kelgan.1460-yilda vaziyat taqozosi bilan Husayn Boyqaro Astrobodni tashlab chiqishga majbur bo'lgan.Ammo 1461-yil shaharni qaytarib olgan.Shu yil yoz oxirlarida Hirotga yurish qilgan.Biroq Abu Said Mirzoga bas kelolmay, orqaga chekingan, buning ustiga, Astroboddan ham mahrum bo'lgan. 1463-1464-yillarda Urganch, Xiva, Hazorasp, Tirsakni qo'lga kiritgan. Shu yerda kuch to'plab, yana Xurosonga hujum qilgan. Ammo Abu Said qo'shirlari Xivani egallay.Husayn Boyqaro uni qaytarib oladi. 1467-yilda yana Urganchni egallaydi. Yurak xastaligidan vafot etgan Husayn Boyqaro o'zi qurdirgan madrasa ichidagi maqbaraga dafn etilgan. Hozir maqbara vayron bo'lgan, qabr va uning ustiga o'rnatilgan „Sangi haft qalam“ saqlanib qolgan.

3. "Xonaqoh" atamasiga izoh bering.

Xonaqoh — katta bino yoki uning asosiy xonasi: diniy me'moriy inshootlardagi (masjid, madrasa va boshqalardagi) katta xona (zal), ziyoratchilar uchun qurilgan jamoatxonalar, hujralar ham shunday ataladi; sufiylar mashg'ulotlarini o'tkazishga mo'ljallangan katta xona va uning atrofiga qurilgan xujralardan iborat me'moriy maskan; mahalla, qishloq masjidlarining tomi (yopmasi) gumbazli yoki tekis bo'lgan qishki qismi.

13-BILET

1. Shosh haqida ma'lumot bering.

Shosh (Choch, Binkat) tarixiy viloyatining markaziy shaqri (9 — 12asrlar). Harobasi hozirgi Toshkentiiit eski shahar qismidagi binolar ostida saqlangan. 10- asr tarixiy ma'dumotlariga ko'ra, B.ning uzunligi ham, kengligi ham 1 farsaxdan bo`lib, ko`handiz (ark), shahriston (madina), ichki (rabodi doxil) va tashqi (rabodi xorij) rabodlardan tashkil topgan. Arkning mudofaa devori, 2 darvozasi bo`lib, ulardan biri shahristonga, ikkinchisi ichki rabodga olib chiqqan. Arkda o'rda, zindon va jome masjadi joylashgan. Shahristonning ham alohida devori va 3 darvozasi bo'lgan. Bu yerda hunarmandlar ustaxonalari va savdo do`konlari joylashgan.

Ichki rabodning ayrim ma`lumotlarga ko`ra 8 ta, yana boshqa ma`lumotlarga qaraganda, 10 ta darvozasi bo`lib, unda asosan bozorlar joylashgan. Tashqi rabodda 7 ta darvoza bo`lib, paxsa, guvala va xom g`ishtdan qurilgan uy - joylar joylashgan. B. obodonligi va bahavoligi bilan sharkda shuxrat qozongan. Shahardan ko`plab suv tarmoklari o`tgan, ko`chalariga tosh yotqizilgan. Tashqi rabodda bog` va tokzorlar ko`p bo`lgan.

2. Yustinian I haqida ma'lumot bering.

Imperator Yustinian I hukmronligi davri Vizantiyada (527—565)da ma'muriy va huquqiy islohotlar o'tkazildi, markaziy davlat mustahkamlandi, kuchli armiya vujudga keltirildi. Bu esa Yustinianga 533—534 yillarda Shim. Afrikadagi vandallar davlatini, 555-yilda Italiyadagi ostgotlar qirolligini, Jan.-Sharqiy Ispaniyani bosib olish imkonini berdi. 6-asrning so'nggi o'n yilligi va 7-asr boshlarida ichki tanazzul va tashqi siyosatda muvaffaqiyatsizliklar ro'y berdi. Armiyada g'alayon boshlandi, keng xalq ommasi unga qo'shildi. 6-asr oxiri — 7-asr boshlarida Vizantiya hududining anchagina qismini slavyanlar ishg'ol etdi. 7-asrning 70-yillarida Vizantiya ning shim. g'arbiy chegarasida qad. Bulg'orlar davlati — Bulg'oriston barpo bo'ldi. 636—642 yillarda arablard Vizantiya an Suriya, Falastin, Yukrri Mesopotamia va Misrni, 693—698 yillarda Shim. Afrikadagi yerlarni tortib oldi.

3. "Iyeroglif" atamasiga izoh bering.

Iyerogliflar ([qadimgi yunoncha](#): muqaddas va o'yiq) — bir so'z, bo'g'in yoki tovushni ifodalashga xizmat qiluvchi fafik ifoda. Iyerogliflarning eng qadimgisi [Misr yozuvi](#) belgilari bo'lib, miloddan avvalgi 4-ming yillik oxirida qo'llangan. Hozirda 5 mingga yaqin Misr iyeroglifi ma'lum. Misr iyerogliflari orasida quyidagilar farqlanadi: 1) bir konsonatli belgilar (30 ga yaqin); bular misr tilidagi undosh tovushlarni ifoda etgan; 2) morfemalarni fonetik ifodalash uchun ikki va uch konsonantli belgilar; 3) bir butun so'zni ifodalash uchun ideogrammalar; 4) determinatlar — so'z ma'nosini aniqlashtiruvchi yordamchi (talaffuz etilmaydigan) ideografik belgilar.

14-BILET

1. Ilk o'rta asrlarda Xorazm davlati.

Ilk o'rta (IV—VIII asrlarda) me'morlik yanada rivoj topib, qal'a, qasr va ko'shklar (Burgutqal'a, Uyqal'a, Qumbosgan qal'a va boshqalar) kvadrat yoki to'rtburchak shaklda bino qilinib, burchaklari doirasimon burjlar bilan mustahkamlanadi. Bu davrda bunyod etilgan qal'a va ko'shklar orasida me'moriy jihatdan, ayniqsa, Teshikqal'a va Yakka Porson diqqatga sazovordir.

Xorazmda badiiy san'at ham rivoj topgan. Ayniqsa, zargarlik (oltin, kumush va jezdan turli xil taqinchoqlar: uzuk, bilaguzuk, isirg'a va boshqalar) ohangarlik va sarrojlik, ohanjoma (temir jiba, ot anjomlar) yasalgan, ip va ipakli guldar matolar to'qilgan. Miloddan avval VI—V asrlarda ro'y bergen yuksalish milodiy III asr oxiri va IV asr boshida tushkunlikka uchrab, xarobaga aylangan qator shaharu qal'alar V—VI asrlarda yana jonlangan (Kavat qal'a, Guldursun qal'a, [Kot](#) va b), X asr oxirlarida Shimoliy Xorazmda Urganch shahrining ahamiyati ortib, unda qator monumental binolar qad ko'targan. Binokorlikda paxsa, xom g'isht bilan bir qatorda pishiq g'ishtdan foydalana boshlangan (Ko'hna Urganch; Sulton [Takashning](#) maqbarasi, Faxriddin ar-Roziyning maqbarasi va boshqa shular jumlasidandir).

2. Chingizzonning harbiy yurishlari haqida fikr bildiring.

Chingizzon (asl ismi Temujin, Temuchin) (taxminan 1155, O'non daryosi yaqinidagi Delpun Bo'ldan mavzei — 1227.25.8) — [Mo'g'ullar davlati](#) asoschisi, sarkarda. Mo'g'ul qabilalari ittifoqi — qiyotlar sardori Yasugay bahodirning O'elun Fujin (xotun)dan tug'ilgan to'ng'ich

farzandi.

13 yoshida otasidan yetim qolgan Chingizxon. 27 yil davomida bir qancha urug‘ va qabilalarni tayjiutlar atrofida birlashtirish maqsadida harbiy harakatlar olib borgan. 1195—1204 yillarda Ch. keraitlar boshlig‘i Vanxon To‘g‘ril (O‘nxon) bilan ittifoqda merkit, nayman, kuralas, ikiras, durban, tatar va hokazo qabilalarni bo‘ysundiradi. Biroq, keyinchalik ular orasiga adovat tushgan. 1204 yil O‘nxon bilan bo‘lgan jangda g‘alaba qozongan Ch. xonlik taxtini egallaydi. 1206 yil mo‘g‘ul aslzodalari, no‘yonlari ishtirokida buyuk qurultoyda "chingiz" (tengiz — dengiz, okean) unvoni bilan sarafroz etiladi (Ulug‘xon ma’nosida) va barcha qabila, urug‘, elatlarning buyuk xoni deb e’lon qilinadi. Davlatning ichki va tashqi siyosatini tartibga solishda Ch. tomonidan e’lon qilingan qonunlar to‘plami — yaso (yasoq) muhim rol o‘ynaydi. Ming kishilik shaxsiy gvardiya hamda yuz ming jangchidan iborat otliq armiyani shakllantirgan Ch. Sibirdagi bir nechta qabila va elatlarni (1207), Shimoliy Xitoyni (1211 — 15), O‘rtal Osiyonni (1219—21), Xuroson, Eronni (1221—24) o‘z tasarrufiga kiritadi. Mo‘g‘ullar tomonidan zabit etilgan hududlar vayron qilingan, aholisi qyrib tashlangan, qullikka mahkum etilgan. 1224 yil Ch. Mo‘g‘ullar davlatini 4 o‘g‘li — Jo‘ji, Chig‘atoj, O‘qtoy va Tulilarga taqsimlab bergen. Shimoliy Xitoydagagi tangut qabilalarining Sisya davlati (10—13-asrlar)ga qarshi yurish qilgan vaqtida Ch. og‘ir dard tufayli vafot etadi. Uni Mo‘g‘ulistondagi Burxon—Xaldun tog‘ etagida dafn etishadi.

3. “Minora” atamasiga izoh bering.

Minora – gorizontal (eni) o‘lchamiga nisbatan vertikal (tik) o‘lchami ortiq bo‘lgan baland inshoot.

15-BILET

1. Qadimgi Mesopotamiya sivilizatsiyasi. Uning boshqa sivilizatsiyalardan farqli tomonlari haqida ma’lumot bering.

Mesopotamiya (yun. (mezos) - "orasi", "o‘rtasi" va (potamos) - "daryo", ya’ni "ikki daryo oralig‘i") Tigr va Yevfrat daryolari orasidagi mintaqaga bo‘lib, asosan hozirgi Iroq hamda shimoli-sharqiy Suriya, janubi-sharqiy Turkiya va g‘arbiy Eron hududlariga mos keladi. Miloddan avvalgi 4—3ming yillikda Mesopotamiya hududida ilk davlatlar (Ur, Uruk, Lagash va boshqalar) vujudga kelgan. Mesopotamiya ba’zan "tamaddun beshigi" deb ataladi, bunga sabab bu mintaqada Shumer, Akkad, Babil va Ossuriya saltanatlari bo‘lganligidir. Temir asrida Mesopotamiya Yangi Ossuriya va Yangi Babil imperiyalari, keyinchalmak Axamoniylar hukmronligi ostida bo‘ldi. VII asr Islom istilosigacha Sosoniylar tomonidan boshqarilgan bu hudud istilodan so‘ng Iroq degan nom bilan ataladigan bo‘ldi.

2. Amir Temurning dunyo tarixida tutgan o‘rni haqida mulohaza yuriting.

Amir Temur 1336-yil 9-aprelda qadimgi kesh viloyatidagi (hozirgi shahrisabz) yakkabog‘ tumanida (Xo‘ja ilg‘or qishlog‘ida) tug‘uladi. Uning to‘liq ismi Amir Temur ibn Amir Tarag‘ay ibn Amir Barqul. Onasi Takinaxotun. Shayx Shamsiddin kulol Temurbekning piri bo‘lgan. Amir temur mohir chavandoz va jangchi bo‘lgan. Amir Temurning asosiy maqsadi markazlashgan davlat tuzish edi. Bu maqsadga 1370-yil 11- aprelda erishadi ungacha eesa 1365-yil tarixda mashhur bo‘lgan loy jangida Ilyosxo‘ja ustidan g‘alaba qozonadi. Amir Temur birin ketin hududlarni qo‘lga kirta boshlaydi. Jumladan sharqiy Turkiston tomon bir necha mart a yurish qiladi. Mog‘ullarga zarba berib Farg‘ona, O’trot, Yassi va Sayramni bosib oladi. Hisor Badaxshon, Qunduzni ham egallaydi, 1381-yil Hi rot, Seiston, Mazondaronni egallaydi. Shundan so‘ng Saraxs, Jom, Qavsiya, Sabzavor shaharlarini jangsiz egallaydi. Xorazmga 5 marta yurish qilib 1382-yilda egallaydi. Amir Temur tarixda 3 yillik [1386-1388] 5 yillik [1392-1396] va 7 yillik [1399-1404] yurishlarni amalga oshiradi. Bu yurishlar davomida Eron,

Ozarbayjon, Iroq, Suriya, Kavkaz kabi hududlarni egallaydi. U 1402-yil Usmoniyalar imperiyasi hukmdori Boyazid bilan Anqara jangida to'qnashadi va g'alaba qozonib, Yevropani Usmoniylardan asrab qolib, Yevropa haloskorinomiga sazovor bo'ladi. Amir Temur 1405-yil 18-fevralda Xitoyga bo'lgan yurishida halok bo' ladi.

3. “Manifest” atamasiga izoh bering.

Manifest (lotincha) – hukumatning muhim voqealarni munosabati bilan xalqqa qilgan yozma murojaati, qonun kuchiga teng hujjat.

16-BILET

1. Qadimgi Afina davlatining vujudga kelishi va uning Sparta davlati ijtimoiy tuzumidan farqli hamda o‘xshash jihatlari.

Afina qadimiy shahar. Shaharning vujudga kelgan vaqtini aniq emas, rivoyatlarga ko‘ra Afina o‘rnida miloddan avvalgi 16- 13-asrlarda qishloqlar bo‘lgan. Mil. av. 5-asrda Afina iqtisodiy, siyosiy va madaniy rivojlanishining eng yuqori pog‘onasida bo‘lgan. 395-1204-yillarda Vizantiya imperiyasi tarkibida. 1204 — 1458-yillar Afina hersogligi poytaxti, [1458-yildan](#) turklar tasarrufiga o‘tgan. [1834-yildan](#) Yunoniston poytaxti. Afina va Spartaning munosabati 479/78 yil qishda. Fukidid Afina balandligining tavsifini boshlaydi. 491 yildan beri Sparta va Afina kelishmovchiliklarga qaramay, yaqinlashdilar. Ularning jangchilari va dengizchilari Artemisia, Salamina, Pay ayollarida yonma-yon kurashmoqda. Qadimgi Yunoniston kitob tarixidan Muallif Hammond Nikolas. Afina davlatining shakllanishi Spartadan ko‘ra, Spartadan ko‘ra ko‘proq rivojlangan, ijtimoiy-iqtisodiy nuqtai nazarga qaraganda ancha rivojlangan (ATTICI tomonidan) qolgan holda qolgan ellad o‘z ta’siriga bo‘ysunadi. Klassik usulni shakllantirish. Kitobdan davlat va qonunning umumiyligi tarixi. 1-jild. Muallif Omelchenko Oleg Anatolyevich. Atrofiya siyosatining chigit mintaqasini shakllantirishda qadimgi Egey tsivilizatsiyasini o‘zlashtirish, quyi xalqlar bilan ko‘proq qo’shni munosabatlarni o‘rnatgan genian zabit etish paytida bir guruh ion qabilalari tomonidan qo’lga olingan. Qirg’oqqa o‘rnatilgan

2. Ismoil Somoni haqida ma’lumot bering.

Abu Ibrohim Ismail ibn Ahmad (Somoni) - Buxoro amirligi hukmdori (892 - 907). Somoniylar sulolasidan bo‘lgan. Ismoil Somoni o‘rtalarning qobiliyatli, serg’ayrat va nihoyatda zukko davlat arbobi edi. U Movarounnahrni birlashtirgach, mustahkam feodal davlatni tuzishga intildi. U o‘z Vatanida barqaror tinchlikni ta’minlab, uni mustahkamlashda hukmronlik qobiliyatining hamma nozik xususiyatlarini ishga soldi. Narshaxiyning yozishicha Amir Ismoil o‘zining kuchli qo’shinlarini nazarda tutib, "Toki men tirik ekanman, Buxoro viloyatining devori men bo’laman, — deb aytgan ekan. Shunday qilib, IX asr oxirlarida Movarounnahr Arab xalifaligi istibdodidan abadiy xalos bo’ldi. Ismoil Somoni butun Movarounnahrni o‘z qo’li ostida kuchli bir davlat qilib birlashtirdi. Xurosonda tashkil topgan Safforiylar davlatiga barharn berdi va uni o‘z davlatiga qo’shib oldi. Natijada poytaxti Buxoro shahri bo‘lgan zamonasining eng yirik mustaqil feodal davlati tashkil topdi. Ismoil Somoni to 907-yil hukmdori qilib o‘ldi. Bu davlatni somoniylar xonardonidan bo‘lgan hukmdorlar - amirlar X asr oxirlarigacha idora qiladilar.

3. “Parij Kommunasi” atamasiga izoh bering.

Parij Kommunasi - Parij shahrining o‘zini o‘zi boshqarish organi bo‘lib, u qonun chiqaruvchi hokimiyatni amalga oshirgan; mehnat- kashlarning 1871-yil martda tashkil etgan hokimiyat boshqaruv muassasasi.

17-BILET

1. Kesh haqida ma'lumot bering.

Kesh – tarixiy shahar va viloyat. Hozirgi Qashqadaryo viloyatining shimoliy-sharqi qismini egallagan. Dastlab Kesh hozirgi Kitob o'rnida bo'lgan, keyin 9—10-asrlarda Shahrisabz hududiga ko'chgan. Kesh nomining xitoycha transkripsiysi 1-marta 7-asrga oid xitoy yozma manbalarida Syuysha shaklida uchraydi. Uning sug'd tilidagi nomi esa 7-asr oxiri — 8-asr boshlarida hukmdorlik qilgan Kesh hokimi Axurpat tangalarida hamda 8-asr o'rtalarida Keshni idora qilgan hokim Ixshidning dastlabki arabcha fale (tanga)larida ilk bor zikr etilgan. "Kesh" atamasining kelib chiqishi Qashqa-Qashqrud nomi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Boshqa bir fikrga ko'ra (A.Muhammadjonov), "Kesh" toponimining ma'nosi ilk bor — uy, qishloq, shahar, poytaxt, viloyat, el-yurt, diyor, hatto "Kishvar" shaklida esa mamlakat va Vatan kabi ma'nolarni anglatgan. Xitoy yozma manbalarida qayd etilishicha, hokim Digja (Dichje) (6-asr oxiri — 7-asr boshlari) Keshga asos solgan bo'lib, o'sha vaqtida shahar aylanasi 1 km ga yetgan. Arab tarixchisi Ya'qubiyning yozishicha, Kesh milodiy 7-asr o'rtalarida yuksalib, Sug'dning bosh shahriga aylangan. Kesh bu davrda hunarmandchilik, savdo-sotiqligini, madaniyat yuksak rivojlangan shaharga aylanib ark, ichki va tashqi shahardan iborat bo'lgan. Ichki shahar mudofaa devori va 4 darvozaga ega edi. 6-asrda arkning g'arbiy qismida shahar hokimi Digja tomonidan yangi qarorgohga asos solingan. 7-asr oxiri — 8-asrning 1-yarmida Keshni arablar bir necha bor fath etgan. 751 yilda Kesh hukmdori Ixrid Xuroson noibi Abu Muslim buyrug'i bilan qatl qilingan bo'lib, at-Tabariyning guvohlik berishicha, arablar Keshda katta o'ljani qo'lga kiritganlar. 775-776 yillarda Kesh viloyati Muqanna qo'zg'oloninmng asosiy markazlaridan biri bo'lgan. Somoniylar davrida Kesh hududi eni va bo'yiga 1/3 farsax (2 km ga yaqin) maydonini tashkil etgan. Bu vaqtida aholi Keshning ko'handiz va madinasini tark etgan bo'lib, hayot faqat uning rabodida davom etayotgandi. Astasekin aholi rabodni ham tark etib, hozirgi Shahrisabz o'rnida yangi shaharga asos solgan. Arxeologik tekshiruvlar Kitob o'rnidagi Keshning aynan shu vaqtida barham topganligini isbotladi. Keshning bundan keyingi tarixi Shahrisabz bilan bog'liq bo'lib, bu nom 14-asr da xalqongiga uzil-kesil o'rashgan. Shunday bo'lsada, shaharning qadimiy nomi talay vaqt uning yangi nomi bilan bir qatorda aytilib yurgan.

2. Oktavian Avgust haqida ma'lumot bering.

Oktavian Avgust - birinchi ahamiyatli Rim Imperatorlaridan biri. Rimning yer yuzidagi eng qudratli imperiya bo'lishiga asosiy sababchisi. Avgust oyining nomi ham uning nomidan kelib chiqgan. U Yuliy Sezarning asrandi farzandi bo'lgan. Oktavian, Mark , Antoniy va Lepiduslar bilan Rim Respublikasiga boshchilik qilgan.

3. "Dukchi" atamasiga izoh bering.

Dukchi (forscha - yig, duk) - charxning yigirilayotgan ip o'ralib boriladigan qismi. Duk yasovchi hunarmand dukchi deyilgan.

18-BILET

1. Karfagen haqida ma'lumot bering.

Karfagen (finikiycha Kartadasht — yangi shahar) — Shim. Afrikadagi qad. shahar-davlat (hrz. Tunis sh. atrofi). Finikiylar tomonidan mil.av. 825-yilda barpo qilingan. K. mil. av. 3-asrning boshiga kelib Shim. Afrika, Sitsiliya (Sirakuzadan tashqari), Sardiniya va Jan. Ispaniyani bosib olgach, O'cta dengiz bo'yidagi qudratli davlatga aylangan, bu esa u bilan Rim o'rtasidagi to'qnashuvni keltirib chiqargan. Puni urushlari (mil.av. 264—146-yil)dagi mag'lubiyatdan keyin K. rimliklar tomonidan vayron qilingan (146), uning asosiy hududi Rimning Afrika viloyati tarkibiga kiritilgan, qolgani Numidiyaga berilgan. K. san'ati

va madaniyatiga oid moddiy madaniyat yodgorliklari oz miqdorda saqlanib qolgan.

2. Mahmud G'aznaviy haqida ma'lumot bering.

G'aznavilar davlati - Xuroson, Shim. Hindiston hamda qisman Mova-rounnahr va Xorazmda g'aznaviylar sulolasi boshqargan turkiy davlat. G'aznaviylar davlatiga Alpteginning g'ulomi va kuyovi Sabuktegin asos solgan. Davlat nomi sultanatning poytaxti G'azna shahri nomidan olingan. Mahmud G'aznaviy hukmronligi yillariga kelib 11-asr boshlariga kelganda Musulmon Sharqining eng qudratli davlatlaridan biriga aylangan G'aznaviylar davlatining chegaralari g'arbda Ray va Isfahon shaharlari, Kaspiy dengizi hamda shim.-g'arbda Xorazm va Oral dengizigacha cho'zilgan, sharqda esa Shim. Hindistonning kattagina qis-mini o'z ichiga olgan va jan.da Balu-jistongacha yetgan edi. Mahmud G'aznaviy somoniylar sulolasi barham topgach, ularning Xurosondagi butun hududini, keyinchalik Xorazm davla-tini (1017) ham o'z saltanati tarkibiga qo'shib olgan. Biroq Jan. Toxariston (hoziigi Shim. Afg'oniston)dan tashqari Shim. Toxariston (hozirgi Surxonaryo viloyati va Jan. Tojikiston) hududini ham egallash uchun g'aznaviylar kurash boshlaganlarida qoraxoniylar bilan ularning manfaatlari o'zaro to'qnashdi. Keskin kurashlar natijasida Chag'oniyon va Termiz g'aznaviylargacha bo'ysundirilgan. G'aznaviylar bilan koraxoniylar davlati o'rtasidagi chegara Amudaryo deb e'tirof qilingan. 1024—25 yillarda Mahmud G'aznaviy Termiz yaqinida Amudaryoni kechib o'tib, temir darvoza (Temir qopqa) orqali Sug'dga hujum qilgan va Samarqandgacha borgan. Bu harbiy yurishlar natijasida Omul (Chorjuy)gacha bo'lgan viloyatlar qoraxoniylar hukmronli-gidan chiqib, g'aznaviylar ta'siriga o'tgan. Bu davrda G'aznaviylar davlati Sharqdagi yirik muslimon davlatiga aylangan edi. Biroq, Mahmud G'aznaviyning o'g'li va valiahdi Mas'ud G'aznaviy hukmronligi davrida (1030—41) G'aznaviylar davlati o'z qo'l ostidagi hududlarni birin-ketin qo'ldan chiqarib, asta-sekin tanazzulga yuz tuta boshladi.

3. "Shovinizm" atamasiga izoh bering.

Shovinizm - irqiy ayirmachilik va milliy nizoni avj oldirishga urinuvchi o'taketgan millatchilik.

19-BILET

1. Qadimgi Misr sivilizatsiyasi va uning boshqa sivilizatsiyalardan farqli tomonlari haqida ma'lumot bering.

Qadimgi Misr — Alrikaning shim.- sharqida, Nil daryosining quyi oqimida joylashgan qadimiy davlat. Misrda odamlar paleolit davridan boshlab yashagan. Miloddan avvalgi 10—6 ming yillikda Nil atrofidagi savannalarda tarqoq yashagan qabilalar terimchilik, ovchilik, keyinroq esa baliq ovlash bilan shug'ullanishgan. Miloddan avvalgi taxminan 3 ming yillikda ikkala podsholik birlashib, yagona davlat barpo bo'lgan. Misrning keyingi tarixi 4 asosiy davrga bo'linadi: Ilk podsholik (miloddan avvalgi taxminan 3000 — 2800), Qadimgi podsholik (miloddan avvalgi taxminan 2800—2250), O'rta podsholik (miloddan avvalgi taxminan 2050—1700), Yangi podsholik (miloddan avvalgi 1580—1070), So'nggi (Liviya-Sais va Eron) davr (miloddan avvalgi taxminan 1070—332). Misrda hunarmandchilik va savdoning yangi markazlari vujudga kelgan, savdo aloqalari (Arabiston va Hindistongacha) kengaygan, G'arb va Sharq davlatlari madaniyatlarining uyg'unlashuvi sodir bo'lgan. Miloddan avvalgi 2-asming oxiriga kelib ishlab chiqarish pasaygan, bozorlar kamaygan, iqtisodiy va siyosiy tushkunlik ro'y bergan. Miloddan avvalgi 2-asr boshlarida Sshavkiylar davlati va Makedoniya bilan bo'lgan urushlardan so'ng Misr ko'p yerlaridan ajralgan. 619-yil Eron shohi Xusrav II Vizantianing zaiflashib qolganidan foydalanib, Misrni bosib olgan. 639—642 yillarda Misrni arablar zabit etgan.

2. Buyuk Karlning harbiy yurishlari.

Buyuk Kail -franklar qiroli (768-yildan), imperator (800- yildan), karolinglar sulolasi uning nomi bilan atalgan. Uning bosqinchilik urushlaii (773—774- yillarda Italiyadagi Langobard qirolligiga, 772—804 yillarda sakslar yeri va boshqalarga qarshi) natijasida katta imperiya vujudga kelgan. B. K. ning olib borgan siyosati (cherkovga homiylik qilish, sud va harbiy islohotlar va boshqalar) G'arbiy Yevropada yangi ijtimoiy munosabatlarning shakllanishida muhim boskich bo'lgan. B.K. ning imperiyasi uning vafotidan so'ng bir oz vaqt o'tgach, parchalanib ketgan. Buyuk Karl 742-yili tug'ilgan, u sulola asoschisi Pipin Pakananing o'g'li bo'lib, Franklar qirolligini 46 yil boshqargan. "Buyuk" nomi tarixchilar tomonidan 53 marotaba harbiy yurishlar qilganligi sabab berilgan.U yirik sultanat tuzadi. Karl haqida ko'plab hikoyalar, asarlar, afsonalar, rivoyatlar va qo'shiqlar yaratilgan. Uning ismidan "korol" ya'ni "qirol" unvoni kelib chiqqan.Buyuk Karl 773-yili german qabilasi langobardlarga qarshi jang boshlaydi, langobardlar qiroli Dezideriy mag'lub etiladi. Karlning jiyani Roland Arab xalifaligi istilo qilgan Ispaniyaga qarshi jangda halok bo'ladi. Reyn daryosining o'ng sohilida yashovchi sakslarga qarshi urushlar 30 yildan ortiq davom etadi.Bu urush Kail uchun ancha murakkab kechadi. Sakslar germanlarning Karlga bo'yusunmagan so'ngi yirik qabilasi bo'lgan.Ammo baribir ffanklarga bo'ysunganlar.

3. "Manifest" atamasiga izoh bering.

Manifest (lotincha) - hukumatning muhim voqeа munosabati bilan xalqqa qilgan yozma murojaati, qonun kuchiga teng hujjat.

20-BILET

1. Qadimgi Xorazm va Kushon podsholigini o'zaro taqqoslang.

Kushon podsholigi — o'rta osiyo va shimoliy hindistondagi qadimiy davlat (milodiy 1—3-asrlar). Milodiy 1-asrning 1-yarmi yohud o'rtalarida yuechjilar tasarrufidagi Kushon mulkining yuksalishi natijasida vujudga kelgan.

Kushon podsholigi davrida janglar tez-tez bo'lib turishi natijasida mamlakatda harbiy asir-qullar miqdori oshib borgan. Xitoy va Parfiya bilan kurash olib borayotgan Kushon podsholigi Yaqin Sharqda hukmron bo'lish uchun Parfiya bilan urushayotgan Rimning ittifoqchisi edi. Biroq savdo manfaatlari bu davlatlarni o'zaro yaqinlashtirgan. „Buyuk ipak yo'li“ bo'ylab xalqaro savdoning rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratilgan. Sharqda — Sharqiy Turkistonning qo'shib olingan shaharlar—vohalari orqali Xitoy bilan, jan.da — kushonlarga tobe Shim. Hindiston bilan, g'arbda — dengiz yo'li bilan, Misr orqali yoki quruqlikdagi yo'i bilan Eron orqali O'rta dengiz havzasidagi Rim imperiyasi shaharlari bilan, shimolda Xorazm va Uralbo'yi orqali Sharqiy Yevropa bilan savdo qilingan. Janubiy O'zbekistondan kushonlar davriga oid 100dan ziyod shahar va qishloq harobalari aniqlangan. Bu davrda shahar va qishloq o'zaro mustahkam aloqada bo'lgan: har 1 shahar atrofida ko'plab mayda qishloqlar joylashgan.

2. Amir Nasrulloxon haqida ma'lumot bering.

Nasrullaxon (1806-1860) — Buxoro amiri (1826-1860), mang'itlarlardan Amir Haydarning o'g'li. Otasining hukmronligi davrida Qarshida hokimlik qilgan. Amir Haydar vafotidan so'ng hokimiyat uchun kurashlarda akalari amir Husayn (1797-1826) va amir Umar (1826-yil)ni oradan ko'tarib, Buxoro taxtiga o'tiradi (1826). Nasrullaxon o'z hukmronligi davrida islam shariati ko'rsatmalariga qat'iy amal qilgan. Nasrullaxon jasur va dovyurak kishi bo'lganligi bois unga "bahodir", "botir" unvonlari berilgan. Nasrullaxon davlat hokimiyatini mustahkamlash maqsadida urug' va qavm boshliqlari bo'lgan ko'plab amaldorlarni quyi tabaqalardan chiqqan yosh va g'ayratli kishilar bilan almashtirdi. 1837-yilda harbiy sohada

islohotlar o'tkazib, o'z qo'shinining jangovar holatini yaxshiladi. Nasrullaxon Xiva va Qo'qon xonliklarini Buxoro atrofida birlashtirishga uringan. Nasrullaxon hukmronlik qilgan yillar Turkiston mintaqasida Rossiya-Angliya manfaatlari o'zaro t'qnashgan davr hisoblanadi. Nasrullaxon tomonidan va uning davrida Buxoroda Qozi Hasanxo'ja, Olimjonboy, Eshoni Pir, Mirzo Ubayd, Modorixon, Ismoilxo'ja (1829) Aliy Cho'bin, Mirzo Abdulg'affor, Tojiddin madrasalari (1860) qurildi, Xalifa Xudoydod me'moriy majmuasining qurilishi yakunlandi (1855). . Nasrullaxon Buxoroda dafn etilgan.

3. "Gildiya" atamasiga izoh bering.

Gildiya – Lotin so`zidan kelib chiqqan atama gremium. Shuningdek, siz bir xil ijtimoiy mavqega ega bo`lgan yoki umumiy xususiyatlarga ega bo`lgan boshqa odamlar guruhiга murojaat qilishingiz mumkin.

Bir turdag'i kabi uyushma , gildiya O'rta asrlarda Evropa shaharlarida savdo-sotiq bilan shug`ullanadigan hunarmandlarni birlashtirish uchun paydo bo`lgan. Birlashish orqali hunarmandlar faollikni oshirishi, talabni tashkil qilishi va barcha sheriklar uchun ishlashni kafolatlashi mumkin edi. Boshqa tomondan, ular o'z ishlarini o'qitishga bag`ishlangan edilar. Ushbu muammolar gildiyani boshlang`ich nuqtasi sifatida ko`rib chiqishga majbur qiladi zamonaviy kasaba uyushmalari , ierarxiyasiz bo`lsa ham.

21-BILET

1. Somoniylar va G'aznaviylar davlatini o'zaro taqqoslang.

Arab xalifasi Horui ar-Rashid vafotidan so'ng uning o'g'illari Ma'mun va Amin o'rtasida taxt uchun bo'lgaii kurashda Ma'munga yordam berganliklari uchun Somonxudotning nabiralari ayrim shahar va viloyatlarga noib qilib tayinlanadilar. Chunonchi, Nuhga Samarqand, Ahmadga Farg'ona, Yahyoga Shosh va Ustrushona, Ilyosga Hirot tegadi. Buning evaziga aka-uka Somoniylar Movarounnahming har yilgi xirojidan juda katta mablag'ni tohiriyalar orqali xalifa xazinasiga yuborib turadilar 9-asrda Movarounnahming siyosiy hayotida o'zgarislilar yuz berib, yurtgaavval Null, so'ngra Ahmad boshchilik qiladi. liar biri hukmronligi davrida o'z nomlaridan chaqa tangalar zarb cttradilar. Ahmad vafotidan (865) key in uning o'g'li Nasr Samarqandni markazga aylantiradi. U Movarounnahming barcha viloyatlarini birlashtirish va uni Xurosandan ajratib olish choralarini ko'radi. 9-asming oxirgi choragida Movarounnahming deyarli barcha viloyatlari somoniylar tassarufiga o'tadi. Nasr butun Movarounnahming hukmdoriga aylanadi va kumush dirham zarb etadi. ko'p o'tmay aka-uka Nasr va Ismoil o'rtasida toj-taxt uchun kurash boshlanadi. Unda Ismoil g'olib chiqadi. Ismoil Somoni 888-yilda butun Movarounnahmi o'z qo'l ostiga birlashtirdi va mustahkam davlat tuzishga intildi. Shimoli sharqiy hududlarga yurish qiladi va 893-yilda Taroz shahrini zabt etib, dashtliklarga qaqshatqich zarba beradi. Movarounnahr aholisining mustaqillikka erishishi Arab xalifalarigayoqmas edi. Shu boisdan xalifalik saflforiyalar bilan somoniylarni to'qnashtirishga va ularning har ikkisini ham zaiflashtirib, bu boy viloyatlarda o'z ta'sirini qayta tiklashga qaror qiladi. Xalifa Mu'tazid saflforiyalar hukmdori Amr ibn Laysga Xuroson bilan birga Movarounnahr ustidan ham hukm yuritish huquqi berilgani haqida farmon chiqaradi va uni Ismoilga qarslii gjigjilaydi. Natijada 900-yilda ular o'rtasida urush boshlamb, Ismoilning g'alabasi bilan tugaydi. Butun Xuroson somoniylar qo'l ostiga o'tadi. Noilojlikda xalifa Ismoilga hukmdorlik yorlig'ini yuborishga majbur bo'ladi. Ismoil Somoni butun Movarounnahr va Xurosonni o'z qo'l ostida birlashtiradi va Buxoro shahri bu ikki davlatning poytaxtiga aylanadi.

G'aznavilar davlati – [Xuroson](#), Shimoliy Hindiston hamda qisman [Movarounnahrda](#) (X-XII asrlarda) yashagan turkiy davlat.

G'aznaviyalar davlatiga Alpteginning g'ulomi va kuyovi Sabuktegin asos solgan. Davlat nomi saltanatning poytaxti G'azna shahri nomidan olingan. Turkiy g'ulomlar xizmatlari evaziga somoniylardan Xuroson va Afg'onistonning turli viloyatlari (G'azna, Kobul va boshqalar) ni boshqarish huquqini olganlar. Sabuktegin G'azna viloyatining noibi va qo'shin amiri qilib tayinlangach (977), u bu mulklarni mustaqil boshqarishga kirishgan. 994–995 yillarda Xurosonda bo'lib o'tgan 2 jangda somoniylar amiri Nuh ibn Mansur va noib Sabuktegin boshchiligidagi birlashgan qo'shin isyon ko'targan turk sarkardalari Abu Achi Simjuriy (Abulhasan Simjuriynint o'g'li) va Foyiq qo'shinlarini tor-mor keltirish jarayonida Sabuktegining siyosiy nufuzi yanada ortadi.

2. Abulg'oziy Bahodirxon haqida ma'lumot bering.

Abulg'oziy Bahodirxon (1603, Urganch- 1663.Xiva) - Xiva xoni (1643-1664), shayboniyalar sulolasidan, tarixchi va tabib. Abulg'oziy Bahodirxonning og'alari Habash sulton va Elbars sulton otalari Arab Muhammadxonni yengib, uni Qum qal'asiga qamadilar. Otasining tarafdarlari bo'lgan katta og'asi Asfandiyor Eronqa, Abulg'oziy Bahodirxon esa Buxoroga Imomqulixon huzuriga qochdi. 1623-yilda akasi Asfandiyorxon Xiva taxtini egallagach, Abulg'oziy Bahodirxon Urganchga hokim qilib tayinlandi. Lekin Asfandiyorxon bilan o'rtalarida nizo chiqib, Abulg'oziy Bahodirxon 1627- yilda qozoq xoni Eshimxon huzuriga qochdi; keyin ikki yil Toshkent hokimi Tursunxon bilan birga bo'ldi. Ko'p o'tmay, turkmanlarning taklifiga binoan u yana Xorazmga qaytdi. Asfandiyor uni Xiva hokimi qilib tayinlashga majbur bo'ldi. 1629-yilda turkmanlar Eronqa tobe bo'Mgan Niso va Durunni bosib oldilar. Asfandiyorxon Eron bilan munosabatlarning tamoman jiddiyashib ketishidan cho'chib, aybni Abulg'oziy Bahodirxonga to'nkadi va uni 1630-yil qishida Eron podshohi huzuriga garov tariqasida yubordi. Abulg'oziy Bahodirxon shu tariqa 10 yilEronda, Isfahon yaqinidagi Taborak qal'asida qamoqda yashadi. 1639-yilning yozida u tutqunlikdan qochishga muvaffaq bo'ldi. Abulg'oziy Bahodirxon bir necha yil taxt uchun kurash olib borib, nihoyat 1644-yil Xiva taxtiga o'tirdi. Abulg'oziy Bahodirxon markaziy hokimiyatni mustahkamlash uchun kurash olib bordi. U 1663-yilda hokimiyatni o'g'li Anushaxonga topshirdi.

3. "Deklaratsiya" atamasiga izoh bering.

Deklaratsiya – rasmiy yoki aniq bayonot yoki e'lon.

22-BILET

1. Chexiya davlatining tashkil topishi haqida ma'lumotlar keltiring.

Chexiya hududida odam paleolit davridan boshlab yashaydi. Miloddan avvalgi taxminan 400-yillarda bu yerda keltlar, miloddan avvalgi 1-asrda kelt qabilalarining boyi guruhi yashagan (Chexiyaning lot. Bohemia, nem. Bohmen nomi ham shundan). 1ming yillik o'rtalarida Chexiyada slavyan qabilalari ko'pchilikni tashkil etdi. 7-asrda Chexiya xududi Samo davlati, 9–10-asr boshlarida Buyuk Moraviya davlati tarkibiga kirdi. 10-asrda paydo bo'lgan Praga knyazligi ilk chex davlatining o'zagi bo'lib qoldi. 1198-yildan qirollikka aylandi. 1310–1437-yillarda chex yerkari Lyuksemburglar sulolasi mulki tarkibida bo'ldi. 15-asrning 1yarmida Chexiyada kuchli ijtimoiyinqilobi, milliy ozodlik harakatlari bo'lib o'tdi (qarang Guschilar harakati). 1526-yil Chexiya Gabsburglar imperiyasi tarkibiga muxtoriyat huquqi bilan qo'shib olindi. 1618–20 yillarda chex qo'zg'olonining mag'lubiyatidan so'ng, uning provinsiyasiga aylandi. 18-asr oxiri – 19-asr 1yarmida chex tili, milliy madaniyatini saqlash va rivojlantirish uchun milliy harakat avj oldi. 19-asrning 30–40-yillarida u siyosiy tus ola boshladи. 1848-yil Pragadagi Svyatovatslav yig'ini Gabsburglar imperiyasida 1848–49 yil inqilobi boshlanishiga olib keldi. 1867-yil Chexiya Avstriya-Vengriyaning Avstriya qismi tarkibiga kirdi. 1878-yil Chexiyada Chexoslavyan sotsialdemokratik ishchi partiyasi tuzildi. 1918-yil

Avstriya Vengriya parchalangach, Chexiya Slovakiya bilan birlashib mustaqil Chexoslovakija Respublikasini tashkil etdilar.

2. Boburiylar sulolasidan bo'lgan Shoh Jahonning Hindiston tarixida tutgan o'rni haqida fikr bildiring.

Shoh jahon (1592.5.1, Lohur 1666.22.1, Agra) — Boburiylar sultanati hukmdori (1627—58), Jahongirshohning 3-o'g'li. Asl ismni Xurram. 1616 yil Dekan (to'g'rirog'i — Dakan)dag'i g'alabasidan so'ng Shoh jahon nomini olgan. 1622—25 yillar otasi Jahongirshohga qarshi urushib, yengilgan. 1627-yilda taxt uchun kurashlarda g'olib bo'lib, "Abul Muzaffar Shahobiddin Muhammad Sohibqironi Soniy" taxallusini olgan. Taxtga o'tirgan zahoti bir qancha isyonlarni bostirishga rnajbur bo'lgan. Shoh jahon poytaxtni Agradan Dehliga ko'chirgan. Bu davrda adabiyot, san'at, musiqa va boshqalar fanlar rivoj topgan. Shoh jahon bir qancha muhtasham obidalarni bunyod ettirgan — Agrada Tojmahal, Qizil qal'a, Dehlida Jome masjid, Lohurda Shalimar bog'i va boshqalar d Shoh jahon davrida Boburiylar sultanati tanazzulga yuz tuta boshlagan. 1630—33 yillarda Gujarat va Dekanda qattiq qurg'oqchilik tufayli ocharchilik bo'lgan, xalqning ahvoli og'irlashgan, shuning uchun Shoh jahon mazkur o'lkalardagi yer solig'ini kamaytirgan. Shoh jahon davrida Yevropa savdo kompaniyalarining Boburiylar davlatiga suqilib kirishi kuchaygan, Shu kezlarda uning o'g'illari o'rtasida taxt uchun kurash avj olgan. Bu kurashda katta o'g'li Avrangzeb g'olib kelib, taxtni egallagan. Shoh jahon Tojmahal maqbarasida xotini Murntoz Mahal yoniga dafn etilgan.

3. "Keshik" atamasiga izoh bering.

Keshik — chingizzon ixtiyorida harbiy zodagonlardan tuzilgan maxsus gvardiya

23-BILET

1. Afrosiyob haqida ma'lumot bering.

Qoraxoniylar umume'tirof etilgan o'zlarini afsonaviy Turon shohi - qo'shib, o'zlarining sulolasini "al Afrosiyob" - Afrosiyob yoki Xoqoniylar

tarixining eng yirik va mutaxassis B.Kochnev ta'kidlaganidek, Qoraxoniylar Afrosiyob avlodlari qatoriga

avlodi deb atashgan, yozma manbalarida ular Xoniylar

deb nomlangan. Amerikalik mutaxassis Robert Dankoff Qoraxoniylarning ajdodi Afrosiyo bning haqiqiy asl ismi A p Er Tunga bo'lgan deb taxmin qilgan.

2. Makedoniyalik Aleksandrning harbiy yurishlari haqida ayting.

Iskandar Zulqarnayn- Sharq xalqlari adabiyotida keng tarqalgan obraz. Bu obraz Aleksandr Makedonskiy faoliyati bilan bevosita bog'liq. Iskandar Qur'onning 18-surasidagi afsonalar orqali Zulqainayn nomi bilan Sharqdagi musulmon xalqlari orasida keng tarqalgan. Iskandar 20 yoshida taxtga o'tirgan. Sharqda uni shoxi bor deb tasnif berishgan. Iskandarning otasi FilippIIning qastdan o'ldirilgach u tahtga o'tiradi. Iskandar Zulqarnayin miloddan avvalgi 356-yilda tug'ilgan. Iskandar o'sha paytda mashxur faylasuf Arrestotel qo'lida tarbiyalangan. Iskandar miloddan avvalgi 336- yili Makedoniya taxtiga o'tiradi. Iskandar Zulqarnayn deganda asosan ikki shoxli Iskandar, degan tushunchani tushunamiz. Haqiqatdan ham ko'pgina tarixiy manbalarda hikoyat va rivoyatlarda Iskandarning shoxi bor degan tahminlar bor. Bazilar Iskandarni ikkta shohi bor desa bazilarida bitta deb tarif berishgan. Bazi tahminlarga ko'ra Iskandar FilippIIning o'g'li emas balki u Misr hudosi Ammonning o'g'li degan tahminlar bor. Zulqarnayn quyoshga yaqin borib, uni ikki shoxi bilan tutibdi va ayni paytda shoxlari bilan Sharq va G'arbni ham ushlab turibdi. Shu tufayli u "Ikki shoxli" degan nom olibdi. Iskandar xaqidagi ilk ma'lumotlar 10-asr tarixchilari Xamza ibn Flasan al-Isfaxoni, Dinovary,

tabariylar asarlarida uchraydi. Beruniy “Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar” kitobida Zulqarnayn haqidagi mavjud fikrlarga aniqlik kiritganlar. Abu Ali Muhammad ibn Muhammad Bal’amiyning nasriy asarida Iskandar obrazi salbiy shaxs tarzida talqin qilingan. Firdavsiyning “Shohnoma”sida tarixiy fikrlardan birmuncha to’g’riroq foydalanishga xarakat qilingan. Nizomiy Ganjaviyning “Iskandarnoma”, Jomiyning “Xiradnomai Iskandariy” dostonlarida Iskandar obrazi fotih, olim, faylasuf va payg’ambar qilib ko’rsatilgan. Iskandar haqida hatto “Qur’on”da keltirilgan bu epizoddan Alisher Navoiy ham o’zining “Saddiy Iskandariy” dostonida mahorat bilan foydalanganligini ko’rishimiz mumkin.

3. “Koalitsiya” atamasiga izoh bering.

Koalitsiya (lotincha - birlashgan) - bir yoki bir qancha davlatlarga qarshi birlashib harakat qilish uchun ikki yoki undan ko’p davlat- laming tuzgan vaqtinchalik harbiy-siyosiy ittifoqi.

24-BILET

1. Axsikent haqida ma’lumot bering.

Axsikat, Axsikent — qadimgi shahar harobasi. Namangan viloyati To’raqo’rg’on tumanidagi Shahand qishlog’i hududida, Sirda-ryoning o’ng sohilida joylashgan. Tari-xiy ma’lumotlarga qaraganda, A. shahri miloddan avvalgi 3 — 2-asrlarda vujudga kelgan, 9 — 10-asrlarda Farg’ona vodiysining poytaxti bo’lgan. 1621 yil gi zilzilada butunlay vayron bo’lgan. A.ni arxeologik jihatdan o’rganish ishlari 19-asr oxirlari –20-asr boshlaridan boshlangan. 1885-yil N. I. Veselovskip, 1914-yil I. A. Kastane qazish va qidiruv ishlari olib borgan. Sho’rolar davrida M. Ye. Massoy (1939) va A. N. Bernshtam (1948)lar tekshirganlar. Arxeologik tadqiqotlar natijasida A. ark, shahriston va raboddan iborat bo’lganligi, shaharning uch qismi ham alohida devorlar bilan o’ralganligi, arkda hokim saroyi, zindon, shahristonda ichki bozor, jome masjidi, pishiq g’ishtdan ishlangan hovuz va ariqlar, rabodda hunarmandlar mahallalari va tashqi bo-zor mavjud bo’lganligi aniqlangan.

2. Oliver Kromvelning Angliya tarixidagi o’rnii haqida fikr bildiring.

KROMVEL (Cromwell) Oliver (1599—1658) — 17-asrdagi ingliz inqilobi arbobi, independentlar rahbari. 1640 yil Muddatsiz parlament (Qonun chiqaruvchi organ)ga saylangan. 1 — (1642—46) va 2—(1648) t’uqarolar urushida qirol armiyasi ustidan g’alaba qozongan parlament armiyasining asosiy rahbarlaridan biri. KROMVEL armiyaga tayanib presviterianlarni parlamentdan haydagan (1648); qirolni qatl etish va respublika e’lon qilinishiga ko’maklashgan (1649), natijada hokimiyat KROMVEL tarafдорлари qo’llida to’plangan. 1640 yildan lord-general (barcha harbiy kuchlar bosh qo’mondoni). Irlandiya va Shotlandiyada ozodlik harakatlarini, levellerlar va diggerdar harakatini bostirgan, KROMVEL 1653-yil parlamentni tarqatib, yakka shaxs harbiy diktatura rejimi — protektorat o’rnatgan.

3. “Diktatura” atamasiga izoh bering.

Diktatura (lotincha - cheklanmagan hokimiyat) - hech qanday qo- nun bilan cheklanmagan, zo’rlikka tayanuvchi hokimiyat.

25-BILET

1. Kaspiyorti viloyati haqida ma’lumot bering.

Kaspiyorti viloyati Turkmaniston hududiga kiradi. 1869-1885 yillarda Rossiya tomonidan bosib olinadi (Kaspiyorti viloyati). 1881-yilda Kaspiyorti viloyati (markazi—Ashxobodshahri) tashkil qilingan. 1885-yilda Kaspiyorti temiryo`lining qurilishi va 1887-yil oxirlarida Amudaryo flotiliyasining ta’sis etilishi Rossiyaga qaramlikni yanada kuchaytirdi. Awallari savdo-sotiq, asosan, quruqlikdagi karvon yo’llari orqali olibborilgan bo’lsa, endilikda yuklarning katta qismi temiryo`l orqali va paroxodlar bilan Amudaryoning yuqori oqimi

bo'ylab tashiladigan bo'ldi. Bu kabi yangiliklar Rossiya imperiyasi foydasiga xizmat qilib, unga mustamlaka bo'lgan davlatning qoloqligiga, qolaversa, hunarmandchilik ishlab chiqarishi bir qator tarmoqlarining inqiroziga olib kelardi.

2. Otto fon Bismarkning Yevropa tarixida tutgan o'rni haqida fikr bildiring.

Otto Eduard Leopold Karl-Vilgelm-Ferdinand fon Bismark (nem. Otto Eduard Leopold von Bismarck; 1815-yil 1-aprel— 1898-yil 30-iyul) - «temir kansler» deb atalgan knyaz, siyosatchi, davlat arbobi, German Imperiyasining bиринчи kansleri. Prussiya qиrolligida Bismark konservatorlar orasida yunkerlar namoyondasi sifatida obro' qozongan, diplomat sifatida faoliyat yuritgan (1851-1862-yillar). 1862-yilda Prussiya hukumatining bosh vaziri etib tayinlangan. Konstitutsion inqiroz vaqtida monarxiyani himoya qilib liberallarga qarshi chiqgan. Tashqi ishlar vaziri sifatida Olmon-Daniya urushidan so'ng Prussiyani Germaniyadagi yetakchi kuchga aylantirdi. U Reyxskansler va Pmssiya bosh vaziri sifatida 1890-yilgi iste'fosiga qadar Reyxning siyosatiga kuchli ta'sir ko'rsatgan. Bismark tashqi siyosatda kuchlar balansi prinsipi amal qilgan. Ichki siyosatda uning boshqaruv davrini ikki fazaga bo'lsa bo'ladi. Boshida u o'ta liberallar bilan ittilbq tuzgan. Bu davrda ko'plab ichki reformatsiyalar ro'y berdi, masalan, Bismark tomonidan katolik cherkovining ta'sirini pasaytirish maqsadida Fuqarolik nikohining kiritilishi. 1870-yillarning oxirlaridan boshlab Bismark liberallardan uzoqlashdi. Bu faza davomida u proteksionizm va iqtisodiyotga hukumatning aralashuvi siyosatidan foydalanadi. 1880-yillarda antisotsialistik qonun kuchga kirdi. O'sha vaqtdagi kayzer Vilgelm II bilan kelishmovchiliklar Bismarkning iste'fo berishiga sabab bo'ldi.

3. "Rabot" atamasiga izoh bering.

Rabot - ichan qal'aning tashqi qismi, ichki qismi shaxriston.

26-BILET

1. Qang' davlati haqida fikrlaringizni bildiring.

Qang' davlati, Qanhxa (qad. xitoy manbalarida Kangkiya, zamonaviy o'qilishda Kangjuy, rus adabiyotida Kangyuy) — qadimda Sirdaryoning o'rta havzasida mavjud bo'lgan davlat (mil. av. 3 — mil. 5-asr o'rtalari). Ayrim adabiyotlarda ushbu davlat aholisi ham uning nomlari bilan ataladi. K, Shoniyo佐 likricha, Qang' sharqda Farg'ona (Davan, Dayyuan), shim.sharqda Usun (Uysun) davlatlari, shim.-g'arbda Sarisu, g'arbda Sirdaryoning quyi oqimi bilan chegaradosh bo'lgan. Xitoy manbalariga ko'ra, Qang'ning jan. hududiga hozirgi O'zbekistonning Samarcand, Buxoro, Shahrisabz, Kattaqo'rg'on va Urganch tumanlari kirgan bo'lib, uning chegarasi Amudaryoga borib taqaladi. Qang' davlatining qishki poytaxt shaharlari Bityan va Sushiye bo'lgan. Mill.avv 3-asrda unga saklar asos solgan. Uning poytaxti Qang'dez bo'lgan. Xitoy manbalarida bu shahar Bityan deb atalgan. Qang' davlatining asosiy shaharlar Sirdaryo sohillari bo'ylab joylashgan. Mill.avv 2-asr oxirida qudratli davlatga aylandi. Uning hududidan Buyuk Ipak yo'lining shimoliy tarmog'i o'tgan. Uning aholisi qang'arlar deb atalgan. Milodiy 3-asrda Qang' davlati parchalanib ketdi.

2. Ismoil I Safaviy haqida ma'lumot bering.

Ismoil I Safaviy(1487— 1524) - Eron shohi (1502 y.dan), Safaviylar davlati asoschisi, sarkarda, shoir. Qizilboshlilar yordamida Ozarbayjoni (1500—01), Tabrizni(1502) egallab, o'zini shoh deb e'lon qilgan. Tez orada Eron, Armaniston, Iroq va Movarounnahrning bir qismini bosib olgan (1503—10). Ismoil I Safaviy davrida Safaviylar davlati ancha kengaygan. 1512 y. Ismoil I Safaviy qo'shinlari Boburga Samarcand taxtini egallahga yordam beradi. Lekin, 1513 y. boshida o'zbek sultonlari Ubaydulla va Muhammad Temur qo'shinidan qattiq zarbaga uchradi. Usmonli turklar-bilan bo'lgan urushda Ismoil I Safaviy yengilgach

(1514), o'z qo'l ostidagi G'arbiy Armaniston, Kurdiston va Iroqning bir qismidan ajradi. Mamlakat iqtisodini rivojlantirishga intilgan; ma'muriy idoralar faoliyatini mustahkamlagan; mustaqil bo'lishga harakat qilgan ko'chmanchi zodagonlar bilan urush olib borgan. Islomning shia mazxabini davlat dini deb e'lon p qilgan. Turkiyzabon she'riyatning rivojlanishiga munosib hissa qo'shgan. Ismoil I Safaviy o'qimishli kishi bo Tib, olim, shoir va musavvirlarga homiyilil qilgan, Xatoiy taxallusi bilan she'rlar yozgan. Ismoil I Safaviy g'azallar, "O'nta xat" epik dostoni (1506), "Nasihat kitobi"ning muallif.

3. "Kommuna" atamasiga izoh bering.

Parij kommunasi (1871-y 18-mart-28 may) — Fransiya-Prussiya urushi (1870-7 1)da bonapartchilar rejimining mag'lubiyatga uchrashi, 3- respublika hukumatining siyosati Parij xalqining qo'zg'olon ko'tarishiga va A. Tyer rahbarligidagi Versalga qochib ketgan hukumatni ag'darib tashlanishiga olib kelgan (18-mart). 18-28 martda Milliy gvardiya Markaziy qo'mitasi inqilobiy muvaqqat hukumat vazifa-sini bajargan. 28-mart da "Parij Kommunasi" e'lon qilingan. Hukumat 2 fraksiyadan: "ko'pchilik" (asosan, blankistlar) va "ozchilik" (asosan, pmdonistlarjdan iborat edi. "Parij Kommunasi" ham qonun chiqaruvchi, ham ijroiya organi bo'lgan. 21-mayda versalchilar Parijga kirganlar; 28-maygacha kommunarlar barrikadalarda jang qilishgan.. Kommuna versalchilar tomonidan bostirilgan.

27-BILET

1. Maurya davlati haqida ma'lumot bering.

Hishshstondagi yirik quddorlik davlati. Mauriya (Maurya) sulolasidan Magadha hukmdori Chandragupta (mil. av. 317—293-y. lar hukmronlik qilgan) asos solgan. Chandragupta butun Shim.-G'arbiy Hindistonni, mil. av. 305-y. Balujiston va Sharqi Afgh'onistonni Mauriyalar imperiyasiga qo'shib olgan. Uning o'g'li Bindusara (mil. av. 293— 268) davrida Mauriyalar imperiyasiga Dekan ham tobe bo'lgan. Bindusaraning o'g'li Ashoka davrida (mil. av. 268—232) Mauriyalar imperiyasi ravnaq toptan. Imperiya shim. da — Kashmir va Himolay tog'laridan jan. da Maysurgacha, g'arbda — Afg'onistonidan sharqda Bengaliya qo'ltig'igacha bo'lgan maydonni egallagan. Hindistonning qo'shni va g'arb mamlakatlari bilan savdo, madaniy va diplomatik aloqalari ancha kengaygan. Buddizm butun Hindiston va ko'shni mamlakatlarga tarqalgan. Turli viloyatlar o'rtaida munosabatlar yaxshilangan, san'at, adabiyot va siyosat to'g'risida asarlar yaratilgan. Ashoka vorislari davrida imperiya 2 qismga bo'linib ketgan. Mil. av. 2-a. boshlarida Mauriyalar imperiyasining shim.g'arbiy qismi Yunon-Baqtriya podsholigiga qo'shib olingan. Mauriyalar imperiyasining oxirgi shohi Brixadratha shunglar sulolasidan bo'lgan lashkarboshi Pushyamitra tomonidan o'ldirilgan va hokimiyat shu sulola ko'liga o'tgan

2. Boburiylar sulolasidan bo'lgan Akbarshohning Hindiston tarixidagi o'rni haqida fikr bildiring.

Akbar Jaloliddin Muhammad (1542-1605, Agra yaqinidagi Sikandra qishlog'i), "Akbar-shoh" -Boburiylar sulolasidan hukmdor (1556 - 1605). Hindistondagi boburiylar sultanati hukmdori (1556-yildan). Boburning nabirasi, Humoyunning o'g'li, 13 yoshida taxtga o'tirgan (1556-yil 15-fevral). Sultanatini kengaytirish uchun muttasil kurashgan. A. davrida Boburiylar sultanati shimda Balxsan tortib janubiyda Godovari daryosigacha (Kashmir va Afg'oniston hududlari bilan), g'arbda Arabiston dengizidan sharqda Bengaliya qo'ltig'igacha bo'lgan ulkan hududni qamrab olgan. Markaz-lashgan sultanat tuzish maqsadida 1574 yildan ichki islohotlar o'tkazishga kirishadi: qo'shin ustida nazoratni kuchaytiradi va uni qayta tashkil etib, yangidan qurollantiradi, mamlakatni yangi ma'muriy tumanlarga bo'ladi. Nikoh rish-talari orqali Rajput

knyazliklari bilan aloqalarni mustahkamlagan. Rajputlar otliq qo'shini A. qo'shinining asosini tashkil qilgan. Yirik yer egalari - jo-girdorlaming o'zboshimchalogiga qarshi bir qancha chora-tadbirlarni o'tkazgan, 1574 yil dehqonlar, sarkardalarga yer in'om etish o'rniiga xazinadan ularga maosh toMashni, mamlakatdagi yerlardan soliq toplashni o'z xizmatchilari zim-masiga yuklagan. A. aholi orasida diniy jihatdan o'zaro birdamlikka erishish maqsadida hindlarni yuqori mansablarga tayinlay boshlagan va yangi din - "dini ilohiy" joriy etgan. Bu din o'zida is-lom, hinduizm, parsizm va jaynizm dinlarining qorishmasidan iborat bo'lgan. A. dunyoviy va diniy hokimiyatni o'zida mujassamlashtirgan. Bu dinga e'tiqod qilganlar A.ning marhamatiga sazovor bo'lganlar. Keyinchalik A. vafotidan so'ng bu yangi din kichik bir mazhabga aylanib qolgan. A. dehqonchilik va savdoga katta e'tibor bergan, Yevropa mamlakatlari bilan ham savdo-sotiq olib borgan. A. ilm-fan, san'atga ham homiylik qilgan. A.ning vaziri va do'sti Abulfazl Allomiy A. saltanati tarixiga oid "Akbar-noma" asarini yozib qoddirgan. A. buyuk davlat arbobi, quvvai hotizasi kuchli, jasur, iqtidorli sarkarda bo'lgan.

3. “Demokratiya” atamasiga izoh bering.

Demokratiya so'zi grekcha so'zdan olingan bo'lib “demos” - “xalq”, “kratos” - “hokimiyat” ya'ni xalq hokimiyachiligi degan ma'noni bildiradi.

28-BILET

1. Prussiya qirolligi haqida ma'lumot bering.

Prussiya qirolligi— 1701-yildan 1918-yilgacha mavjud bo'lган nemis qirolligi. 1871-yildan imperiya hududining 1/3qismini boshqargan holda Prussiya German imperiyasining yetakchi davlati hisoblangan. Brandenburgda joylashgan Berlin uning asosiy shahri bo'lsadaw qirollik o'z nomini Prussiya tarixiy viloyatidan olgan. Brandenburg-Prussiyaning Buyuk kurfyurst Fridrix Vilgelm I 1688-yilda vafot etadi. Uning mulklari Prussiya qiroli Fridrix Iga (1701-1713) aylangan o'g'li Fridrix Illga o'tadi. Prussiya gersogligini hisobga olmaganda Brandenburgning barcha yerlari nomiga Gabsburglar humronligi ostida bo'lган Muqaddas Rim imperiyasining tarkibiga kirgan. Imperiyada faqat bitta nemislar qiroli mavjud bo'lishi sababli Fridrixga imperator Leopold I ning qaroriga muvofiq (ispan vorisligi uchun urushda Fransiyaga qarshi ittifoq evaziga) 1701-yil 18- yanvarda imperiya tarkibiga kirmagan yerlarda „Prussiya qiroli“ sifatida toj kiydirildi. Imperiyada faqat bitta „nemislar qiroli“ mavjud bo'la olishi sababli 1772-yilgacha prussiya monarxlari „Prussiyadagi qirol“ unvoniga ega bo'lishgan. Yangi paydo bo'lган qirollik 1713-yilda Utrecht bitimiga ko'ra boshqa davlatlar tomonidan tan olindi.

2. Pyotr I ning Rossiya tarixida tutgan o'rni haqida fikr bildiring.

Pyotr I (1672-1725)- rus podshosi (1682-yildan), Rossianing 1-imperatori (1721-yildan). Podsho Aleksey Mixaylovich (1629-76)ning kichik o'g'li. Rossiyaning davlat, harbiy va madaniyat arbobi, diplomat. Davlatni boshqarishda bir necha islohotlar o'tkazgan (senat, kollegiyalar, oliy davlat nazorati va siyosiy qidiruv organlari tuzilgan; cherkov davlatga bo'ysundirilgan; mamlakat gubernalarga bo'lingan; yangi poytaxt - Sankt-Peterburg qurilgan). Rossiyaning G'arbiy Yevropadagi ilg'or davlatlardan ortda qolganligiga barham berish uchun sanoat va savdo sohasida merkantilizm siyosati o'tkazgan (manufakturalar, metallurgiya, konchilik zavodlari, kemasozlik korxonalari, pristanlar, kanallar qurishga rahnamolik qilgan). 1695-96- yillarda Azov yurishlarida, 1700-21-yillarda Shimoliy urush va boshqalarda armiyani boshqargan, Noteburgni olishda (1702), Lesnaya daiyosi (1708) va Poltava jangi (1709)da qo'shilgaga qo'mondon bo'lgan. Flot va muntazam armiya tuzishga rahbarlik qilgan. Mutlaq hokimiyat tizimining yirik mallcurachisi sifatida dvoryanlarning iqtisodiy ahvolini yaxshilash va siyosiy mavqeini mustahkamlashga yordam bergan. P.l tashabbusi bilan

bir qancha o'quv yurtlari, FA ochilgan, diniy-slavyan alifbosi o'rniga grajdan alifbosi qabul qilingan va h.k. P.l islohrtlari moddiy imkoniyatlar va odam kuchini qattiq ekspluatatsiya qilish, xalq ommasini ezish (jon solig'i vaboshqalar) hisobiga o'tkazilganki, natijada, bunga qarshi qo'zg'olonlar (Streletslar, 1698; Astraxan, 1705-06; Bulavin, 1707-09 va boshqalar) bo'lib hukumat tomonidan ayovsiz bostirilgan

3. "Shomonlik" atamasiga izoh bering.

Shomonlik, shamanlik (evenk tilida shaman — jazavaga tushish) — diniy e'tiqod shakllaridan biri.

29-BILET

1. Movarounnahr haqida ma'lumot bering.

Movarounnahr (arabcha — „daryoning narigi tomoni“) — o'rta asrlarda islom mamlakatlarida keng tarqalgan geografik atamadir. Uning xuddi shu ma'noni anglatgan fors tilidagi "Varorud" va "Varojayxun" shakllari ham mavjud bo'lib, ularning barchasi avval (11-asrgacha) Xuroson viloyatining davomi sifatida, 11-asr boshidan e'tiboran esa Turkiston, ya'ni Qoraxoniylar davlati va undan keyingi turkiy davlatlar tarkibidagi ma'muriy birlik sifatida tushunilgan. 11-asrda Yevropa tarixshunosligida mazkur arab atamasining lotincha tarjimasi bo'lmish yangi "Transoksiya" yoki "Transoksaniya" atamalari muomalaga kiritilgan.

2. Amir Umarxonning Qo'qon xonligi tarixida tutgan o'rni haqida fikr bildiring.

Umarxon, Amir Umarxon, Amiri (1787—1822) — Qo'qon xoni (1810—1822), zullisonayn shoir. Norbo'tabiynint o'g'li. O'zbeklarning ming urug'idan. Boshlang'ich savodini oilada chikarib, keyin madrasada tahsil olgan. Yoshligidan saroy xizmatiga jalb qilingan: akasi — Qo'qon xoni Olimxonning davlatni boshqarish ishlarida fool ishtirok etgan. Olimxon 1807—08 yillarda unga Farg'ona hokimligini topshirgan. Shu yillarda u Andijon hokimi Rahmonqulibiyning qizi Mohlaroyim (Nodira)ga uylangan. Umarxon vafotidan s'ong taxtga u'gli Muhammad Ali-xon chiqdi.

3. "Suyurg'ol" atamasiga izoh bering.

Suyurg'ol (mo'g'ulcha — in'om, sovg'a) — biror hukmdor (xon, sulton, shoh) tomonidan saltanat oldida alohida xizmat ko'rsatgan arkoni davlat yoki sarkardalarga berilgan molmulk, yersuv. Mo'g'ullar istilosidan so'ng Movarounnahr, Dashti Qipchoq, Yaqin Sharq mamlakatlarida rasm bo'lgan

30-BILET

1. Konstantinopol shahrining dunyo tarixidagi ahamiyati haqida fikr bildiring.

Vizantiya davlati. Imperator Feodosiyning o'g'llari 395-yilda davlatni 2 ga bo'lib olishadi. Ulardan biri poytaxti Konstantinopol bo'lgan. Bu davlat hududiga bolqon, misr, suriya, falastin, kavkaz, kichik osiyo, krit va kipr orollari kirgan. Davlat tili yunon tili. 6 asrda imperiyani Konstantinopol, Aleksandriya, Antioxiya, Edessa shaharlari gullab yashnagan. Konstantinopol osiyo va yevropani bog'laydigan oltin ko'prik hisoblangan. Vizantiya oltin puli nomesma. Vizantiya imperiyasini Vasilevs (yunoncha podsho) boshqargan. Maslahat organi sinklit (lotincha senat) bo'lgan. Vizantiya imperiyasi o'z qudrati cho'qqisiga Yustinian 1 davriga to'g'ri keladi (527- 565).

2. Buxoro xonligi tarixida Ubaydullaxonning o'rni haqida fikr bildiring.

1533-yilda Abu Saidxon vafotidan so'ng, turkiy an'anaga binoan sultonlar ichida eng yoshi ulug'i Ubaydullaxon Buxoroda shayboniylar sulolasining xoni qilib ko'tarilgan. Poytaxt ham Samarqanddan Buxoroga ko'chirilib, davlatning nomi rasmiy ravishda Buxoro xonligi deb atalgan. Ubaydullaxon hukmronligi davrida Buxoroning siyosiy, iqtisodiy va madaniy markaz

sifatidagi mavqeい kuchaydi. Buxoroda Mir Arab madrasasi, Mirak Said G‘iyos bog‘i, Ko‘hak (Zarafshon) daryosi ustida Mehtar Qosim ko‘prigi va boshqa inshootlar qurildi. Ubaydullaxon yassaviya va naqshbandiya tariqatlariga e‘tiqod qilib, shayx sifatida muridlar ham tarbiyalagan. Ubaydullaxon «Ubaydiy», «Qul Ubaydiy», «Ubaydulloh» taxalluslari bilan o‘zbek, fors va arab tillarida ijod qilgan. Uning uchala tildagi devonlarini o‘z ichiga olgan kulliyoti keyinchalik Mir Husayn al-Husayniy tomonidan ko‘chirilgan (1583). Ubaydullaxonning turkiy devonida 310 g‘azal, 430 ruboiy, 11 tuyuq, 18 masnaviy, 7 muammo, 2 yor-yor mavjud. Shuningdek, devondan diniy-tasavvufiy va axloqiy-didaktik ruhdagi “Omonatnama”, “Shavqnama”, “G‘ayratnama”, “Sabrnoma” manzumalari o‘rin olgan. Forsiy devonida esa 163 g‘azal, 418 ruboiy, 7 qit‘a, 1 fard, 1 masnaviy, 1 tarje‘band va 3 muammo bor. Arab tilidagi merosi 35 ga yaqin g‘azal, qit‘a va fardlardan iborat. Ubaydullaxon Ahmad Yassaviy asos solgan hikmatnavislik an‘anasini rivojlantirgan. Undan 1786 baytdan iborat 220 dan ortiq hikmat etib kelgan. Ubaydullaxon ijodida diniy-tasavvufiy g‘oyalar yetakchilik qiladi. Ubaydullaxon o‘zbek va fors adabiyotidagi yirik ruboynavislardan hisoblanadi. Uning bu 2 tildagi ruboysiylari 850 ga yaqin. Xususan, o‘zbek adabiyotida ruboynining Boburdan keyingi taraqqiyoti Ubaydullaxon nomi bilan bog‘liq. Shoир she‘rlarida o‘zbek tilining boy imkoniyatlaridan, o‘ziga xos xususiyatlaridan mahorat bilan foydalangan.

3. “Gimnaziya” atamasiga izoh bering.

Gimnaziya – ayrim fanlarga ixtisoslashtirilgan va ular bo‘yicha chuqr ta’lim beradigan o‘quv muassasasi.

